

راهکارهای موثر قانونی جهت رفع موانع و تسریع روند الحاق ایران به سازمان تجارت جهانی نازنین زنجانی اسماعیل پور

دانشجوی کارشناسی ارشد حقوق خصوصی ، دانشگاه بین المللی امام رضا (ع) ، مشهد

چکیده

مزایای دستیابی به تجارت آزاد ، الغای کلیه تبعیض های تجاری ، رونق صادرات و واردات ، حل و فصل دعاوی تجاری مستحده میان دولت ها از طریق سیستم مدون حل و فصل اختلافات و جهانی شدن ، سالهاست کشور های جهان را به عضویت در سازمان تجارت جهانی ترغیب می نماید. کشور ایران نیز با گذر از ادوار مختلف تاریخی و تجربه محدودیت های تجاری در سالهای متمادی ، ضرورت الحاق به سازمان مزبور و بهره مندی از مزایای انکار ناشدنی حضور در میان کشور های عمده تجاری و رقابت منصفانه را بیش از پیش درک نموده است. امعان نظر در نظام تقنینی کشور موید وجود موانع متعارض در مقررات و سیاست های اتخاذی دولت های گوناگون با اصول سازمان تجارت جهانی می باشد. مطابق اساسنامه این سازمان ، عضویت کشور های متقاضی صرفاً از طریق پذیرش تمامی موافقتنامه های موجود و رفع موانع داخلی میسر خواهد بود. بی شک عضویت ایران در سازمان مزبور بدون اقدام موثر در راستای اصلاح مقررات متعارض با اصول بنیادین سازمان تجارت جهانی ممکن نخواهد بود. تدقیق در نظریات سیاستمداران ایرانی وجود حداقل دو رویکرد پیرامون الحاق ایران به سازمان فوق الذکر را مسلم می نماید. رویکرد اول ضمن اعلام عدم آمادگی ایران جهت عضویت ، تجارت ترجیحی را به عنوان جایگزین پروژه الحاق معرفی نموده و رویکرد دوم با نگاهی آرمان گرایانه رفع موانع قانونی موجود در نظم حقوقی کنونی را راهکار عملی الحاق می داند. پژوهش حاضر که با روش کتابخانه ای و مبتنی بر توصیف و تحلیل داده ها گرد آوری شده است ضمن پذیرش رویکرد دوم ، با تقسیم موانع قانونی و با بهره گیری از ظرفیت های موجود ، راهکار های موثر جهت رفع موانع و تسریع روند عضویت ایران در سازمان تجارت جهانی را معرفی می نماید.

واژگان کلیدی: سازمان تجارت جهانی، موانع حقوقی عضویت ایران، راهکار های موثر الحاق، اصلاحات

مقدمه

تاسیس سازمان تجارت جهانی^۱ در ژانویه ۱۹۹۵ میلادی از مهم ترین دستاورد های کشور ها به منظور دستیابی به مقررات مشترک جهانی ، تجارت آزاد و رونق صادرات و واردات به شمار می آید. سازمان مزبور از موثر ترین نهاد های بین المللی در عرصه تجارت است که تاکنون حدود ۱۶۵ کشور جهان با پذیرش اصول و موافقتنامه های الزامی آن به عضویت این نهاد درآمده و از مقررات مشترک آن بهره مند می شوند. مطابق اساسنامه سازمان تجارت جهانی عضویت در نهاد فوق صرفاً از طریق پذیرش کلیه تفاهم نامه ها و عمل به رویه های پیشنهادی سازمان مزبور ممکن خواهد بود ؛ بر این اساس کشور های متقاضی عضویت در سازمان تجارت جهانی با رفع موانع موجود در نظام تقنینی خود ، روند پذیرش در سازمان را تسهیل نموده و به عضویت دائمی این نهاد در می آیند. اعمان نظر در نظم حقوقی کنونی ایران موید این نکته است که بسیاری مقررات فعلی کشورمان با اصول و موافقتنامه های سازمان در تعارض بوده و به عنوان مانعی بر الحاق ایران به سازمان تجارت جهانی شناخته می شوند. اهتمام در نیاز های اقتصاد ایران نشان خواهد داد ، الحاق به عنوان پیش شرط توسعه پایدار صادرات از طریق رفع موانع تجاری و تبعیض در بازار تجارت آزاد به شمار آمده و نیازمند ارائه راهکار های موثر قانونی جهت رفع موانع داخلی و تسریع روند عضویت ایران در سازمان تجارت جهانی است. بررسی تاریخی پژوهش های صورت گرفته در خصوص موانع عضویت ایران در سازمان تجارت جهانی و ارائه راهکار های موثر قانونی نشان از این دارد که اولین پژوهش صورت گرفته پیرامون موضوع الحاق ایران به سازمان تجارت جهانی در پژوهشی با عنوان «بررسی آثار عضویت ایران در سازمان تجارت جهانی بر بخش صنعت با طراحی مدل اقتصاد سنجی برای تبیین روند واردات و صادرات بر بخش صنعت» توسط پروفسور بیژن بید آباد در تاریخ ۱۳۷۵ و در سالهای ابتدایی تاسیس سازمان مزبور به درخواست سازمان مدیریت صنعتی انجام شده است ، پژوهش فوق بواسطه نتایج تفصیلی حاصل از شبیه سازی به همراه کلیه آمار و اطلاعات بکار گرفته شده در سالهایی که موجود بوده است و به منظور بررسی شرایط پیش و پس از الحاق بدست آمده است.

پس از ایشان دکتر اسفندیار امید بخش در پژوهشی با عنوان «جمهوری اسلامی ایران و سازمان تجارت جهانی (WTO) در بهار ۱۳۷۹ با بررسی تحولات اقتصاد سیاسی بین الملل و سازمان تجارت جهانی و شیوه مذاکرات ، روند الحاق ایران به سازمان مزبور را بررسی نموده اند که مقاله فوق در فصلنامه سیاست خارجی ، سال چهاردهم ، شماره ۱ منتشر شده است.

پژوهشی دیگر تحت عنوان «الحاق ایران به سازمان تجارت جهانی و تاثیر آن بر مقررات داخلی» از دکتر عبدالحسین شیروی در تاریخ ۱۳۷۹ شمسی بواسطه مجله مجتمع آموزش عالی قم ، سال دوم ، شماره پنجم به چاپ رسیده است که به موضوعاتی همانند شیوه الحاق به سازمان تجارت جهانی و تاثیرات الحاق بر قوانین داخلی ایران پرداخته و در سالهای پس از انتشار مقاله مزبور به همراه دیگر دستاورد های ایشان به عنوان منبعی غنی به منظور بهره مندی سایر پژوهشگران شناخته شد. پژوهش هایی از جمله «پیوستن به سازمان تجارت جهانی : ده سوءتفاهم عمومی و ده پاسخ» از آلبرت بغزیان در تاریخ ۱۳۸۰ ، «دیدگاه و گزارش : ایران و عضویت در سازمان تجارت جهانی ، موانع و پیامدها» از جعفر قامت در سالهای ۸۵-۱۳۸۴ نیز از دیگر دستاورد هایی بودند که مسیر پژوهش در موضوع یاد شده را هموار نمودند. پس از آنکه پژوهشگران فوق نخستین آثار فارسی مرتبط با پروژه الحاق ایران به سازمان تجارت جهانی و موانع پیش روی کشور را به رشته تحریر در آوردند ، سایر نویسندگان نیز در حوزه تخصصی خود و مطابق با مقتضیات روز تحقیق به موضوع مزبور پرداختند که از جمله این موارد می توان به تالیفات ذیل اشاره نمود:

۱- در پژوهشی با عنوان «آثار حقوقی الحاق ایران به سازمان تجارت جهانی» که در تاریخ ۱۳۸۵ شمسی و توسط نشریه کانون وکلا به چاپ رسیده است روند جهانی شدن ، مهم ترین اصول حاکم بر سازمان تجارت جهانی و آثار حقوقی الحاق ایران مورد بررسی قرار گرفته اند که از نقاط قوت آن می توان به بررسی دقیق ضرورت اصلاح قانون تجارت و لزوم پذیرش موافقتنامه راجع به جنبه های تجاری حقوق مالکیت فکری اشاره نمود ، هرچند ایشان صرفاً به بیان ابواب لایحه جدید قانون تجارت پرداخته و تحلیلی پیرامون موضوعات هر باب و تغییرات پیش روی تجارت ایران پس از تصویب آن و همچنین بررسی سایر موانع موجود قانونی نداشته اند.

1. World Trade Organization (Since January 1, 1995)

۲- آقایان نوح امانی ، علی پور قصاب امیری و رضا فرهادی علی آبادی در مقاله دیگری تحت عنوان «بررسی موانع حقوقی و قانونی الحاق ایران به سازمان جهانی تجارت و راهکار های مربوط به آن» که توسط اولین همایش بین المللی فقه و حقوق ، وکالت و علوم اجتماعی در تاریخ تیر ماه ۱۳۹۶ رونمایی و منتشر شده است ، برخی از مقررات داخلی متعارض با اصول سازمان تجارت جهانی را مورد بررسی قرار داده اند ، نقطه ضعف مقاله فوق این است که علی رغم عنوان خود ، هیچگونه راهکاری پیرامون اصلاح قوانین موجود و تسهیل روند عضویت ایران در سازمان تجارت جهانی پیش بینی ننموده و از این جهت جامع نخواهد بود.

۳- در پژوهش دیگری با عنوان «موانع حقوقی الحاق ایران به سازمان جهانی تجارت» که توسط آقایان سید محمد حسین ملائکه پور شوشتری و کامل حمید در بهار و تابستان ۱۳۹۷ و توسط دو فصلنامه دانش و پژوهش حقوقی ، دوره چهارم ، شماره اول به چاپ رسیده است ، موضوع موانع قانونی عضویت ایران مورد مذاقه قرار گرفته است که از نقاط مثبت این پژوهش می توان به طبقه بندی موانع و بررسی موردی هر یک از آنها اشاره نمود.

۴- در پژوهش صورت گرفته توسط آقایان ایمان پاک سیما ، سید باقر میر عباسی ، محمد صادقی و سید طه موسوی میر کلائی با عنوان «موانع عضویت دائم ایران در سازمان تجارت جهانی» که توسط فصلنامه سیاست پژوهی ایرانی سال دهم ، شماره ۴ در تاریخ ۱۴۰۲ منتشر گردیده است موضوع موانع قانونی موجود در مسیر الحاق ایران به سازمان تجارت جهانی مورد بررسی قرار گرفته که از نقاط قوت این پژوهش می توان به ارائه تقسیم بندی نوین از مقررات متعارض با اصول و موافقتنامه های سازمان تجارت جهانی اشاره نمود.

۵- جناب آقای دکتر جلال الدین شیر ژیان نیز در مقاله ای با نام «موانع قانونی الحاق ایران به سازمان تجارت جهانی با واکاوی مقررات اقتصادی داخلی» نیز ضمن بررسی قوانین متعارض با پروژه پیوستن ایران به سازمان مزبور به ارائه طبقه بندی از موانع پرداخته اند که از نقاط مثبت این پژوهش می توان به واکاوی دقیق فرآیند الحاق و منافع الحاق ایران به سازمان تجارت جهانی اشاره نمود.

۶- از جمله پژوهش های تخصصی صورت گرفته در حوزه سازمان تجارت جهانی می توان به «الحاق به سازمان جهانی تجارت در حوزه مالکیت معنوی ، مشروعیت ، الزامات و موانع نظام حقوقی ایران» اشاره نمود که توسط آقایان محمد حسن صادقی مقدم ، محمد صادقی و حسین علی امیری در پژوهش نامه اندیشه های حقوقی ، سال اول ، شماره ۳ ، پاییز ۱۳۹۱ چاپ شده و به بررسی تخصصی یکی از موانع الحاق ایران به سازمان تجارت جهانی پرداخته است. از نقاط قوت این پژوهش می توان به تحلیل استدلال موافقان و مخالفان مشروعیت مالکیت معنوی ، ضرورت پذیرش قواعد جهانی حوزه حقوق مالکیت معنوی و محاسن و معایب آن اشاره نمود. اشاره به برخی از راهکار های رفع موانع حقوق مالکیت فکری و هموار سازی مسیر عضویت در سازمان مزبور از جمله نقاط مثبتی است که پژوهش فوق را از سایر دستاورد های مولفان متمایز نموده است.

امعان نظر در پژوهش های فوق موید این نکته خواهد بود که علی رغم واکاوی های صورت گرفته در حوزه موانع قانونی موجود در نظم حقوقی کنونی ، راهکارهای مرتفع سازی موانع و تسهیل روند عضویت ایران در سازمان تجارت جهانی مورد بررسی و مذاقه حقوقدانان قرار نگرفته است و این درحالی است که فرآیند جهانی شدن و بهره مندی از مزایای حضور در میان کشور های عمده تجاری از بدو تاسیس سازمان فوق مورد ادراک و پذیرش سایر کشور های جهان قرار گرفته و پروژه اصلاح قوانین و مقررات متعارض آنها با اصول و موافقتنامه های این نهاد بین المللی با موفقیت اجرا شده است. نوآوری پژوهش حاضر در این است که با دیدگاهی استدلالی و با بهره مندی از ظرفیت های موجود داخلی به تحلیل راهکارهای موجود پرداخته و سعی در تسریع روند الحاق ایران به سازمان تجارت جهانی دارد.

روش تحقیق

پژوهش حاضر با روش کتابخانه ای و مبتنی بر توصیف و تحلیل داده ها گردآوری شده است.

یافته ها

تدقیق در موانع موجود در سیستم حقوقی ایران موجب می شود چند راهکار موثر جهت رفع موانع حاضر و تسریع در امر مذاکرات با کشور های عمده تجاری پیش بینی شده و بیان گردد که از جمله این راهکار ها می توان به موارد ذیل اشاره نمود : بازنگری در قانون اساسی ، حکم حکومتی مقام رهبری ، ارجاع امر به مجمع تشخیص مصلحت نظام ، اصلاح قوانین عادی متعارض با اصول سازمان تجارت جهانی ، تشکیل موسسه تخصصی و مشورتی ویژه ، تحصیل تجارب موفق سایر کشور ها در الحاق به WTO

۱- تاریخچه عضویت ایران در سازمان تجارت جهانی

در طول قرن نوزدهم و ابتدای قرن بیستم میلادی حجم گسترده ای از تجارت جهانی صرفاً میان کشور های اروپایی و مستعمرات آنها صورت می گرفت ، اما این انحصار دائمی نبوده و نظام اقتصاد جهانی در طول سالهای ۱۸۶۰-۱۹۲۰ میلادی با تجربه یک دوره آزادی نسبی شاهد افزایش مشارکت سایر کشور های جهان نیز در امر تجارت کالا بوده است. با ورود به دوره رکود اقتصادی دهه ۱۹۳۰ میلادی اغلب کشور ها مجدداً ضمن تصمیم به اتخاذ سیاست های حمایت از تولید داخلی ، موانعی همچون افزایش تعرفه های گمرکی وارداتی و اقدامات تبعیض آمیز^۱ میان همتایان تجاری خود را برگزیدند که نهایتاً این اقدام با همراهی برگ شومی از تاریخ به نام جنگ جهانی دوم در سالهای ۱۹۴۵-۱۹۳۹ میلادی اقتصاد جهانی را با رکود ، انزوای اقتصادی و بحرانی رو به رو ساخت که نیاز به ایجاد یک سازمان تجاری در عرصه بین الملل را بیش از پیش ملموس می ساخت. (شیروی، ۱۳۹۱) طرح ایجاد سازمان تجاری بین المللی (ITO)^۲ نخستین اقدام اصلاح گرایانه دولتها در زمینه حفظ وحدت اقتصادی در سراسر جهان به شمار می آمد ، هرچند رویکرد بلند پروازانه منشور سازمان مزبور سرانجام به عنوان مانع اساسی تصویب آن توسط مجالس قانونگذاری کشورها مطرح گردید. نهایتاً در نتیجه مذاکرات ۱۵ کشور دنیا در هاوانا کوبا «Havana Conference» متن منشور دچار تغییراتی شد و کشور های حاضر توافق نمودند که بخشی از تعرفه های گمرکی خود را کاهش بدهند (زنجانی اسماعیل پور، ۱۴۰۳) ، لذا هرچند از سویی عدم موفقیت سازمان تجاری بین المللی می توانست موجبات ادامه رکود اقتصادی جهانی را فراهم سازد اما تصویب موافقتنامه عمومی تعرفه و تجارت (گات)^۳ در مورخ ۳۰ اکتبر ۱۹۴۷ میلادی به عنوان یک ناجی به منظور نجات کشور ها از بحران اقتصادی موجود عمل نمود. موافقتنامه فوق الذکر به عنوان تنها یادگار طرح پرافت و خیز سازمان تجاری بین المللی شناخته می شود. (پاسبان و همکاران، ۱۳۹۶) هرچند این موافقتنامه ارکان اساسی تشکیل یک سازمان تجاری در عرصه بین المللی را نداشت (Dillon Thomas, 1995)^۴ اما در طول سالهای تاسیس تا سال ۱۹۹۵ میلادی دبیرخانه آن در پوشش یک سازمان بین المللی به انجام وظایف متعددی در حوزه صادرات و واردات پرداخت. مفاد گات در فصل چهارم منشور هاوانا با عنوان سیاست تجاری گنجانده شد و هشت فصل دیگر منشور عناوینی چون اهداف ، اشتغال و فعالیت اقتصادی ، توسعه اقتصادی و بازسازی ، رویه های تجاری محدودکننده ، موافقت نامه های کالایی بین الدولی ، سازمان تجارت بین المللی ، حل و فصل اختلافات و مفاد عمومی را در بر می گرفت که همگی مورد پذیرش کشور های عضو واقع شده بود ؛ از سوی ایران نیز نصر الله انتظام^۵ ، سفیر وقت ایران ، در سازمان ملل متحد منشور هاوانا را به همراه ۲۳ کشور دیگر به امضا رساند ؛ لذا سرآغاز حضور ایران در موافقت نامه ای که در

1. Discriminatory practices

2. International Trade Organization (ITO)

3. General Agreement on Tariffs and Trade (GATT)

4. Dillon, Thomas, the World Trade Organization: A New Legal Order for World trade? 1995, 16 Michigan Journal of International Law, P352

۵. نصر الله انتظام وزیری سیاست مدار و وزیر ایرانی اولین سفیر و نماینده دائم ایران در سازمان ملل متحد و رئیس مجمع عمومی سازمان ملل متحد در سال ۱۹۵۰ میلادی بوده است.

موافقت نامه ای که در آینده منشاء تاسیس سازمانی وسیع تر و اصولی تر خواهد بود به سالهای ۴۸-۱۹۴۷ میلادی بر می گردد ، هرچند همانطور که برخی از نویسندگان اشاره داشته اند (فاخری،بی تا) ایران هیچوقت به عضویت رسمی گات در نیامد. سرانجام بروز مشکلاتی همچون عدم وجود ارکان سازمانی در دبیرخانه گات ، ضعف اداری و تشکیلاتی ، عدم تسری موافقت نامه های تکمیلی گات به کلیه اعضا ، عدم وجود روش موثر حل و فصل اختلافات (شیروی،۱۳۹۱) و سایر مسائلی که بنابر نظر عمومی کشور های عضو ایجاد سازمانی نظام مند تر را می طلبید ، موجب شد پس از برگزاری هشت دوره مذاکراتی که به میزبانی گات برگزار می شد ، در آخرین دور از مذاکرات گات با عنوان دور اروگوئه^۱ ، تاسیس سازمان تجارت جهانی (WTO) مطرح و در سال ۱۹۹۵ میلادی سازمان مزبور عملاً تاسیس گردد. ایران نخستین بار در دومین سال از تاسیس سازمان تجارت جهانی در مورخ تیر ماه ۱۳۷۵ و ژوئیه ۱۹۹۶ میلادی به طور رسمی خواستار پیوستن به سازمان مزبور شد و در ماه مه ۲۰۰۱ میلادی نامزدی آن برای این عضویت مطرح گردید. علی رغم ممارست ایران ، واشنگتن در نشست های متعدد شورای عمومی سازمان که از آن پس تشکیل شد با استفاده از حق وتوی خود مانع از آغاز روند عضویت ایران شده و تلاش های ایران را نافرجام می گذاشت که این اقدام آمریکا از سوی سایر کشور های عضو در سازمان تجارت جهانی با انتقاد مواجه و دفاع از حق عضویت ایران اینگونه بیان شده است که «اعطای امکان عضویت ایران در سازمان می تواند محرکی جدی به منظور ایجاد اصلاحات بوده و به نفع سایر کشور های عضو خاورمیانه نیز تمام شود» (کیانمهر،۱۳۹۷) سرانجام پس از فراز و فرود های بسیار در مسیر عضویت ایران ، کشورمان در ۵ خرداد ۱۳۸۴ به عضویت ناظر سازمان تجارت جهانی (WTO) در آمده است^۲ و در حالیکه ساهاست ضرورت حضور در سازمان تجارت جهانی ، قرار گرفتن در میان قدرت های صادرات و واردات و بهره مندی از مزایای حضور در این سازمان از جانب کشور ایران نیز احساس می شود اما با توجه به موانعی که سد راه عضویت قرار گرفته است ، همچنان ایران صرفاً به عنوان عضو ناظر سازمان مزبور شناخته شده و مسیری طولانی جهت الحاق به سازمان تجارت جهانی پیش روی خود خواهد داشت.^۳

۲- ضرورت الحاق ایران به سازمان تجارت جهانی

از بدو تاسیس سازمان تجارت جهانی به عنوان یکی از مهم ترین بازیگران روابط تجاری در عرصه بین المللی بسیاری از کشور های جهان تاکنون ضرورت پیوستن به سازمان مزبور را درک کرده و اقدامات متناسب جهت عضویت در سازمان را در برنامه سیاست های اتخاذی خود صورت داده اند. با بررسی وضعیت ایران پس از انقلاب ۱۳۵۷ و بروز هشت سال جنگ تحمیلی در می یابیم کشورمان ، سالهای متمادی است که دچار رکود اقتصادی شده و عواملی از جمله اتخاذ سیاست های دولتی شدن امور ، انزوای سیاسی ، تحریم های سخت دولتهای غربی ، تخصیص نادرست منابع ، موانع موجود در سرمایه گذاری خارجی در کشور به این بحران دامن زده اند. اما در جهان امروز که تمامی روابط در حوزه بین المللی و در عرصه ای گسترده رقم می خورند ادامه دادن به مسیر بحران پیش رو منطقی به نظر نخواهد رسید ؛ لذا با بررسی آثار مثبت حضور در میان قدرت های تجاری WTO ، تدقیق در اوضاع فعلی سیاست های ایران و شرایط موجود حقوقی ، برخی از ضرورت های الحاق کشور به سازمان تجارت جهانی را می توان به موارد ذیل تقسیم نمود:

الف) حکومت قاعده لا ضرر

یکی از مشهور ترین قواعد فقهی که در اغلب ابواب فقه مانند عبادات و معاملات به آن استناد می شود ، قاعده لا ضرر است که به عنوان مستند بسیاری از مسائل فقهی شناخته می شود (محقق داماد، ۱۳۹۵). وجود قاعده لا ضرر در فقه اسلامی موجب این نتیجه گیری از سوی برخی اندیشمندان شده است که قاعده مزبور در مفهوم منع از ورود ضرر به دیگری در تمامی نظام های قانونی و توسط دکترین حقوقی با مبانی استدلالی مشابه پذیرفته شده است. (محمودی جانکی، ۱۳۸۲) این قاعده از آن رو که اختصاص به

1. Uruguay Round (1986-1994)

۲. به منظور کسب اطلاعات بیشتر در خصوص وضعیت فعلی ایران و سایر کشور های در سازمان تجارت جهانی می توان به سایت رسمی سازمان به نشانی زیر مراجعه نمود :

www.wto.org (WTO Membership - Accessions)

۳. جهت کسب اطلاعات بیشتر در مورد موانع عضویت به مقاله دیگری از همین نویسنده تحت عنوان «موانع قانونی موثر بر عضویت ایران در سازمان تجارت جهانی واکاوی اصلاحات صورت گرفته در نظم حقوقی کنونی» مراجعه شود.

ابواب معینی از فقه ندارد به عنوان یک قاعده عام به شمار می رود ، همانند یک فرمول کلی در استنباط بسیاری از موضوعات مفید واقع شده و سازوکار متناسب را ارائه می دهد. (ریسونی، ۱۳۷۶) تا آنجا که مرحوم شیخ انصاری معتقد است با حاکمیت قاعده لا ضرر هر حکم ضرری که در اسلام وارد شده است برداشته می شود (انصاری، ۱۳). اهمیت این موضوع به حدی است که اساتید بزرگی همچون مرحوم مرتضی مطهری (ره) از آن به عنوان رمز هماهنگی اسلام با پیشرفت و توسعه فرهنگ یاد کرده اند و آن را از جمله قواعد فقهی دانسته اند که بر سراسر حیات فقه حکومت دارد. از سویی برخی از سیاستمداران ایرانی معتقدند "هر یک روزی که برای پیوستن به سازمان تجارت جهانی (WTO) از دست داده ایم یک ضرر تاریخی در اقتصاد کشور محسوب می شود".^۱ با بررسی مفهوم لغوی واژه ضرر در فقه در می یابیم در خصوص معنای ضرر میان اندیشمندان ، با تشتت آراء رو به رو هستیم ، به اینصورت که برخی همچون صاحب قاموس و جواهری در صحاح اللغة ، ضرر را امری وجودی و متضاد نفع می دانند (طاهری، ۱۳۸۷) ، درحالیکه گروهی دیگر از جمله آخوند خراسانی متقابلاً معتقد به امر عدمی بودن ضرر بوده و بین ضرر و نفع قائل به تقابل عدم و ملکه می باشند (آقا مهدوی، ۱۳۹۴). لذا در صورتیکه معنای واژه ضرر را در تضاد با نفع بدانیم و همچنین با توجه به عمومیت اصل مزبور ، مطابق قول فوق الذکر بنا به آنچه در اقتصاد منزوی ما می گذرد ، مفهوم قاعده لا ضرر بیش از پیش استنباط می شود. فلذا چنانچه در بازار اقتصادی ایران و آمار صادرات و واردات ، علی رغم تحریم های موجود و اتخاذ سیاست هایی که تعاملات کشورمان را با سایر دولتها و بازار بین المللی کالا و خدمات در پایین ترین مقیاس خود قرار داده است ؛ شاهد وضعیتی می بودیم که با توجه به ثروت و منابع عظیم خدادی ایران ، آمار فعالیت های تجاری و رونق اقتصادی در وضعیت مثبتی قرار داشت ، ضرورت دفع ضرر پیش نمی آمد ، چراکه در شرایط فعلی تحریم ، کشور در سلامت اقتصادی خود باقی مانده بود ؛ اما آمار فعلی نشان از ناترازی هایی دارد که شاید پیوستن ایران به سازمان تجارت جهانی و رفع موانع موجود داخلی در جهت سازگاری با موافقت نامه ها و شرایط موجود WTO از جمله موثر ترین راهکار های گشایش بازار ایران به شمار آید و به گفته برخی از نویسندگان (یوسف زاده، ۱۳۹۹) چنانچه سرنوشت یک جامعه در تراحم بین دو امر قرار گرفته ، همانند مقاومت و ایستادگی در مقابل کشورهای غربی و یا ارتباط موثر با آنها که موجب پیشرفت اقتصادی کشور نیز می شود ، مصلحت در دفع ضرر و حفظ ارتباط موثر است.

ب) تسهیل صادرات و واردات

ایران به عنوان هسته اصلی خاورمیانه ، نقطه تلاقی صادرات و واردات جهان به شمار می رود ؛ توفیقی در برگ های تاریخ به راستی شهادت از این اهمیت دارد که از بدو تاسیس جاده ابریشم ، ایران در مسیر این جاده مهم تجاری قرار داشته است و در حال حاضر که دو کریدور^۲ معروف جهان ، کریدور شمال به جنوب اصلی و کریدور شرق به غرب اصلی ، هر دو از کشورمان می گذرند بر اهمیت موقعیت جغرافیایی ایران بر لزوم بهره مندی از صادرات و واردات می افزاید. یکی از مهم ترین اصول سازمان تجارت جهانی «اصل تضمین و تسهیل آزادی تجاری میان اعضاء» است. مبنای تاسیس این اصل بر این استوار است که "اقتصاد جهانی در مجموع از آزادی تجاری نسبت به ایجاد محدودیت های تجاری بیشتر سود می برد" (شیروی، ۱۳۹۱) که این اصل به تئوری مزیت نسبی^۳ ریکاردو^۴ نیز مشهور است. بنا بر این مطابق ماده ۱۱ گات ۱۹۹۴ هیچ یک از اعضاء مجاز نخواهند بود که به جز تعرفه های گمرکی ، محدودیت های دیگری نسبت به صادرات یا واردات کالاها به وجود آورند. همچنین بر اساس یکی دیگر از اصول بنیادین WTO که تحت عنوان «الغای کلیه تبعیض های تجاری» شناخته می شود ، کلیه تبعیض های تجاری از قبیل اینکه میان کالاهای مشابه کشور های مختلف به تبعیض برخورد شود «اصل دولت کامله الوداد»^۵ که ماده ۱ موافقتنامه عمومی تعرفه و تجارت (گات) ۱۹۹۴ و ماده ۲ موافقتنامه عمومی راجع به تجارت خدمات (گاتز)^۶ و ماده ۴ موافقتنامه راجع به جنبه های تجاری حقوق مالکیت فکری

۱. اتاق بازرگانی و صنایع ایران و چین تشکلی با تابعیت ایرانی ، غیرانتفاعی و غیرتجاری است که از سال ۱۳۸۰ فعالیت خود را آغاز نموده است و نقل قول حاضر توسط مجید رضا حریری رئیس هیات مدیره اتاق مزبور بیان شده است.

2.Transport corridor

3.Comparative advantage

4. David Ricardo (1772-1823)

5. Most-Favoured-Nation (MFN)

6.The General Agreement on Trade in Services (GATS)

(تریپس)^۱ صراحتاً به آن اختصاص یافته اند^۲؛ و یا فی ما بین کالاها و خدمات تولید داخل با نمونه های وارداتی آن باشند که ماده ۳ موافقتنامه گات ۱۹۹۴، ماده ۱۷ موافقتنامه گاتز و ماده ۳ موافقتنامه تریپس نیز پیرامون این موضوع تاسیس شده اند؛ همگی از جانب سازمان تجارت جهانی لغو و غیرمجاز اعلام شده است. لذا بر اساس اصول مزبور و با توجه به موقعیت جغرافیایی خاص ایران، در صورت عضویت در سازمان تجارت جهانی می توان از مزایای صادرات و واردات بدون تبعیض که سالهاست از جانب کشور های غربی و بواسطه تحریم های سخت واقع می شود، استفاده نمود، کما اینکه به منظور تسهیل تجارت کشور های در حال توسعه و همچنین کشور های کمتر توسعه یافته، سازمان اقدام به اعمال برخی از تسهیلات نموده که با توجه به شرایط فعلی کشور شامل ایران نیز می شود و از جمله این تسهیلات می توان به موارد ذیل اشاره نمود: اقدامات یکجانبه کشور های توسعه یافته در اعطای رفتار های ترجیحی به کشور های در حال توسعه که در قالب نظام عمومیت یافته ترجیحات^۳ اعمال می گردد؛ حذف کامل عوارض گمرکی کالا های صادراتی؛ امکان ایجاد ترتیبات تجاری جنوب - جنوب به استناد شرط توانا سازی^۴ (ناظمی، ۱۳۹۸)

ج) تسریع گذار به اقتصاد توسعه یافته

حدود سه چهارم از اعضاء سازمان تجارت جهانی را کشور های در حال توسعه و در حال گذر به اقتصاد آزاد^۵ تشکیل می دهند (شیروی، ۱۳۹۱)، لذا همانطور که در بند سابق نیز اشاره شد سازمان تجارت جهانی یکی از اصول بنیادین خود را اصلاحات قرار داده و همچنین مقررات گسترده ای را پیرامون کمک به توسعه یافتگی کشور ها تنظیم نموده است. بند های بسیاری از موافقتنامه های الزامی سازمان تاکید داشته اند که تمامی تکالیف محول به کشور های در حال توسعه می بایست در حدود توانایی نهاد های داخلی و حدود اجرای آن کشور باشد تا کشور ها بتوانند طی یک دوره حضور در سازمان تجارت جهانی و در ارتباط با کشور های دارای اقتصاد آزاد با دریافت تجارت و کمک های فنی آنها وارد مرحله توسعه یافتگی شده و نهایتاً به ارتقای اقتصاد موجود جهانی کمک نمایند. کمیته تجارت و توسعه^۶ یکی از ارکان مهم سازمان به شمار می رود که با بازنگری در قواعد WTO وضعیت توسعه یافتگی کشور ها را بررسی کرده، با اصلاح آنها سعی در تسریع این امر دارد؛ از جمله در ماده ۲۷ موافقتنامه راجع به یارانه ها و اقدامات جبرانی^۷ اینگونه آمده است که کشور های در حال توسعه شامل ممنوعیت یارانه ها نمی شوند، این درحالی است که چنین تسهیلی در خصوص سایر اعضاء وجود ندارد. همچنین بازنگری سیاست های تجاری کشور های توسعه یافته هر شش سال یکبار صورت می گیرد، این در حالی است که به منظور حمایت از کشور های در حال توسعه این بازنگری در مدت زمانی کوتاه تر و حدوداً بین دو تا چهار سال صورت می گیرد. یکی از موارد مهم دیگر موضوع «دامپینگ»^۸ است که می تواند به تولید داخلی کشور ها آسیب جدی وارد سازد و همواره از ممنوعیت های سازمان به شمار می آید، با بررسی سیاست های داخلی ایران در می یابیم حمایت از صنایع و تولید داخلی به وسیله اتخاذ روش هایی همانند سهمیه بندی ارز یا گران سازی کالاهای وارداتی از طریق افزایش تعرفه های گمرکی از موارد مغایر با سیاست های ضد دامپینگ سازمان تجارت جهانی می باشند (زنجانلی اسماعیل پور، ۱۴۰۳) این در حالی است که مطابق ماده ۶ موافقتنامه ضد دامپینگ می بایست توجه ویژه به وضعیت کشور های در حال توسعه وجود داشته باشد و راه حل های جبران به آنها ارائه شود. با توجه به شرایط در حال توسعه بودن کشورمان، در صورت الحاق ایران به WTO موارد پیش گفته و سایر حمایت هایی که از جانب سازمان تجارت جهانی در جهت تسریع انتقال به تجارت آزاد و اقتصاد توسعه یافته صورت می گیرد

1. The Agreement on Trade-Related Aspects of Intellectual Property Rights (TRIPS)

۲. به نقل از منبع پیشین، ص ۹۷ و ۹۸

3. Generalized System of Preferences (GSP)

۴. شرط توانا سازی به عنوان استثنائی بر اصل دولت کامله الوداد به شمار می رود که کشور های توسعه یافته را مجاز به رفتار مطلوب تر با کشور های در حال توسعه می کند. شرط مذکور وسیله در جهت تشویق در راستای توسعه اقتصادی کشور های در حال توسعه است. جهت کسب اطلاعات بیشتر در خصوص شرط توانا سازی می توان به مقاله ای با عنوان تبیین شرط توانا سازی، تالیف علی رضایی مراجعه نمود.

5. Countries in Transition to Market Economies

6. Committee on Trade and Development

7. Agreement on Subsidies and Countervailing Measures (SCM Agreement)

8. Dumping

شامل ایران نیز خواهد بود که مطابق شعار اقتصادی سالانه و رویکرد های آرمان گرایانه ی موجود در دولت ها ، پیوستن ایران به سازمان می تواند به عنوان یکی از موثر ترین گزینه های تسهیل پیشرفت به شمار آید.

د) بهره مندی از سیستم حل و فصل اختلافات

یکی از نقایص مهم گات ۱۹۴۷ که موجب تاسیس سازمان تجارت جهانی نیز گردید فقدان روشی منسجم جهت حل و فصل اختلافات اعضا بود که با تاسیس WTO در سال ۱۹۹۵ میلادی و تصویب «تفاهم نامه راجع به قواعد و رویه های حاکم بر حل اختلاف»^۱ امکان هرگونه اقدام یکجانبه تلافی جویانه از جانب کشور ها ملغی و حل و فصل اختلاف تنها توسط «نهاد حل و فصل دعاوی سازمان تجارت جهانی»^۲ صورت می پذیرد. سیستم حل و فصل اختلافات سازمان در بسیاری از موارد به عنوان "سیستم چند جانبه تجاری و بیانگر نقش ویژه سازمان تجارت جهانی در ثبات بخشیدن به اقتصاد جهانی" شناخته می شود. (پیلتن، ۱۳۹۱) با کاهش دامنه اقدامات یکجانبه می توان ادعا کرد که وجود این سیستم ضمانت مهمی برای کشور های ضعیف تر در انجام تجارت منصفانه است. (ایروانی، ۱۳۸۱) بر اساس مواد تفاهم نامه راجع به قواعد و رویه های حاکم بر حل اختلاف WTO چنانچه میان هر یک از اعضا سازمان تجارت جهانی با همتای خود اختلافی بروز نماید ، در وهله اول کشور ها موظف اند ، از طریق مذاکره اقدام به رفع اختلاف موجود نمایند ؛ بنا بر بند های یک و دو ماده ۴ تفاهم نامه ، اصل «مشورت» به عنوان اولین اقدام در جهت رفع اختلافات عنوان شده است (کامل، ۱۳۹۸) ، چنانچه پس از گذشت ۶۰ روز از شروع مذاکرات توافقی میان کشور ها حاصل نشود ، کشور شاکی مخیر است از هیات تخصصی حل و فصل اختلافات سازمان «WTO Dispute Settlement Panel»^۳ تقاضا نماید حداکثر ظرف مدت ۴۵ روز تشکیل شده و رأساً نظریات مشورتی خود را به نهاد حل و فصل اختلافات سازمان «DSB» گزارش نماید. ماده ۴ تفاهم نامه راجع به قواعد و رویه های حاکم بر حل اختلاف صراحتاً کشور ها را موظف می نماید عزم و اراده خود را جهت تقویت و بهبود اثر بخشی مشورت های هیات تخصصی حل و فصل اختلافات ، جزم نموده و اختلافات خود را با کمترین آسیب رفع نمایند. فلذا بر اساس آنچه گفته شد می توان نتیجه گرفت عضویت ایران در سازمان تجارت جهانی می تواند فرصتی باشد تا کشور های غربی امکان توسل به اقدامات یکجانبه تلافی جویانه نداشته و صرفاً بواسطه نظام حل و فصل اختلافات سازمان تجارت جهانی ، اختلاف نظر های موجود را حل نمایند ؛ ضمن اینکه عضویت در سازمان مزبور نیازمند برگزاری جلسات مذاکره دو جانبه و چند جانبه با بازیگران اصلی تجاری است که صرفاً در صورت برون رفت از اختلافات امکان موفقیت در مذاکرات و الحاق به WTO فراهم می شود. از جمله سایر ضرورت های حضور ایران در این جامعه تجاری بین المللی می توان به موارد ذیل نیز اشاره نمود : افزایش ورود ارز به کشور ، کاهش آمار بیکاری و بهبود اشتغال زایی ، گسترش سرمایه گذاری های خارجی و توسعه ظرفیت های ملی ، خروج از اقتصاد تک محصولی و وابستگی به درآمد نفتی ، ارتقای رفاه عمومی ، بکار گیری نیروی متخصص در صنعت ، حضور در میان کشور های قدرتمند تجاری با توجه به ثروت و منابع عظیم ملی ، مرتفع شدن تحریم های کشور های غربی و عبور از موانع صادرات و واردات ، کاهش ضرر های بالقوه عدم حضور در جامعه جهانی که تمامی این مزایا بواسطه اصلاحات حقوقی و سیاسی در نظم حقوقی کنونی ایران ممکن خواهد بود. علی رغم اینکه از بدو تاسیس سازمان تجارت جهانی ایران اشتیاق خود جهت عضویت در سازمان مزبور را ابراز نموده و خواستار الحاق به این مجمع بزرگ جهانی شده است اما به دلیل وجود موانع گوناگون سیاسی در زمان فوق درخواست الحاق ایران نزدیک به ۵ سال در دستور کار شورای عمومی این سازمان قرار نگرفت. سرانجام پس از فراز و فرود های بسیار نهایتاً ایران در سال ۲۰۰۵ همانطور که پیش تر گفته شد به جایگاه عضویت ناظر سازمان نائل آمد. بلافاصله پس از شروع دولت دهم نیز در ۲۶ مهر ماه ۱۳۸۸ یادداشت رژیم تجاری خود را تصویب و مقرر گردید از طریق وزارت امور خارجه به WTO ارسال گردد. (موسوی دهموردی و بزرگی، ۱۳۹۶)

1. Understanding on Rules and Procedures for Governing the Settlement of Disputes

2. WTO's Disputes Settlement Body (DSB)

۳. هیات حل و فصل اختلافات سازمان تجارت جهانی مجموعه ای موقت از ۳ یا ۵ (در برخی موارد) کارشناس است که به منظور قضاوت در یک اختلاف تجاری که حداقل دو کشور عضو سازمان تجارت جهانی را شامل می شود ، گرد هم آمده اند. برگرفته از مقاله ای با همین عنوان در سایت :

هرچند پس از ارسال یادداشت، پاسخ سوالات مربوطه نیز به سازمان تجارت جهانی واصل گردید اما همچنان به علت وجود موانع سیاسی با کشور های قدرتمند عضو در سازمان مزبور امکان برگزاری جلسات بررسی و مذاکره برای کشورمان فراهم نیامده که امید است همانطور که پس از ممارست طولانی برای سایر کشور ها از جمله روسیه در سال ۲۰۱۲ میلادی و چین با تجربه ۱۵ سال مذاکره که از دشوار ترین مذاکرات الحاق در تاریخ گات و سازمان تجارت جهانی بود (کمالی اردکانی، ۱۴۰۰)؛ شرایط حضور در سازمان تجارت جهانی فراهم گردید^۱، در آینده نزدیک با مجاهدت دولت های دغدغه مند موانع الحاق کشورمان نیز مرتفع شده و این مهم به سرانجام برسد.

۳- راهکار های عضویت ایران در سازمان تجارت جهانی

بررسی مفاد اساسنامه سازمان تجارت جهانی^۲ بر این موضوع دلالت دارد که عضویت در سازمان مزبور به معنای پذیرش تمامی موافقتنامه های چند جانبه اجباری این سازمان می باشد (بند دو ماده ۲ اساسنامه WTO) به جزء چهار موافقتنامه که جنبه اختیاری داشته و صرفاً برای کشور هایی که آنها را پذیرفته اند الزامی می باشند که از آنها با عنوان «موافقتنامه های تجاری جمعی»^۳ یاد می شود. (بند سه ماده ۲ اساسنامه WTO) از بدو تاسیس سازمان تجارت جهانی در سال ۱۹۹۵ میلادی اغلب کشور ها با درک اهمیت پیوستن به سازمان مزبور، مقررات داخلی دارای ممانعت با موافقتنامه های سازمان را اصلاح و شرایط الحاق به WTO را تسهیل نموده اند. با تدقیق در قوانین داخلی و سیاست های جمهوری اسلامی ایران به این نتیجه دست خواهیم یافت که کشورمان دارای قوانین، اصول و سیاست های اتخاذ شده ای است که می توانند در تعارض با اصول حاکم و موافقتنامه های الزامی سازمان تجارت جهانی باشند. بطور کلی موانع حقوقی، اقتصادی و سیاسی موجود در مسیر الحاق ایران به سازمان تجارت جهانی را از حیث موضوع می توان به موارد ذیل تقسیم نمود: قوانین اساسی، مدنی، بیمه ای، مالیاتی، حقوق مالکیت فکری، نظام صادرات و واردات، یارانه ها، دامپینگ (ملاککه پور شوشتری و کامل، ۱۳۹۷) و خط مشی های سیاسی داخلی که با ورود به حوزه تنظیم لوايح و تصویب مقررات بنیادین کشور را در مسیر انزوای تجاری قرار داده و موجب دشوار سازی روند پذیرش کشور در سازمان های فرا منطقه ای و جهانی می شوند. دقت نظر در موقعیت جغرافیایی استراتژیک ایران در منطقه ثروتمند خاورمیانه و واقع شدن در نقطه تلاقی کریدور های حیاتی دنیا، بهره مندی از منابع خدادادی نفت و گاز و صنایع عظیم، حضور متخصصان و فعالان اقتصادی مجرب در کشور بر اهمیت عضویت و ارائه راهکارهای مرتفع سازی موانع موجود می افزاید؛ فلذا با در نظر داشتن ظرفیت های موجود و اینکه الحاق را می توان "پیش شرط توسعه پایدار صادرات از طریق رفع موانع تجاری و تبعیض ها در بازار هدف، جذب سرمایه گذاری صادرات گرا و پیوستن به زنجیره های ارزش جهانی"^۴ دانست، ضمن اینکه لزوم سازگاری این قوانین و مقررات با حقوق سازمان تجارت جهانی به روند الحاق ایران به این سازمان کمک شایانی خواهد داشت (ضیایی بیگدلی و صلیحی، ۱۳۹۹)، می توان حداقل به چند راهکار اشاره نمود که در ذیل به آنها پرداخته می شود:

الف) بازنگری در قانون اساسی^۵

قانون اساسی هر ملت به عنوان یک سند ملی شالوده ای از تفکرات، اصول، سرگذشت تاریخی، نهاد های فرهنگی، اجتماعی، اقتصادی و خط مشی های سیاسی آن کشور است. قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران مصوب دوازدهم آذر ماه ۱۳۵۸ شمسی که پس از همه پرسی با اکثریت آراء حاضرین رسمیت یافته است دارای اصول بنیادینی است که به عنوان راهنما و اساس قوانین ثانویه قرار گرفته و از جمله مهم ترین موانع الحاق ایران به WTO به شمار می رود. یکی از مهم ترین اصول قانون اساسی ایران که بطور جدی با اصول فکری سازمان تجارت جهانی در تعارض است اصل ۴۴ قانون مزبور است که با تقسیم نظام اقتصادی بر سه پایه، صنایع بزرگ و مادر، بازرگانی خارجی، معادن بزرگ، بانکداری، بیمه، تامین نیرو، سیستم های ارتباطات و حمل و نقل را به

۱. جهت کسب اطلاعات بیشتر در خصوص وضعیت عضویت کشور ها و اعضا ناظر می توان به سایت رسمی سازمان تجارت جهانی به نشانی زیر مراجعه نمود:

www.wto.org

2. Agreement Establishing the World Trade Organization (WTO)

3. Plurilateral Trade Agreements

۴. به نقل از صادق ضیایی بیگدلی در گفتگو با پایگاه خبری جماران

5. Revision of the Constitution

صورت مالکیت عمومی و در اختیار دولت قرار می دهد: «نظام اقتصادی جمهوری اسلامی ایران بر پایه سه بخش دولتی، تعاونی و خصوصی با برنامه ریزی منظم و صحیح استوار است...». این در حالی است که اصول و اهداف سازمان تجارت جهانی همواره بر مبنای کاهش اختیارات دولت در اقتصاد و گسترش سرمایه گذاری بخش خصوصی و افزایش دخالت های کارگزاران غیر وابسته به دولت بوده است. همچنین بر اساس اصل ۷۷ قانون اساسی ایران «عهدنامه ها، مقاوله نامه ها، قرارداد ها و موافقت نامه های بین المللی باید به تصویب مجلس شورای اسلامی برسد» که بر اساس مفاد اصل فوق نهاد های داخلی کشور صرفاً در صورت موافقت تصویب معاهدات ایران با سایر کشورها الزام به رعایت مفاد تعهدات مربوطه خواهند داشت. این درحالی است که در طول تاریخ روابط میان کشورها از طریق عقد قرارداد و انعقاد توافق های بین المللی صورت عینی به خود گرفته است و حصول به موافقت نامه های بین المللی چند جانبه به عنوان یکی از مهم ترین ابزارهای دولت ها در وصول به ارتباطات هدفمند ضمانت دار شناخته می شود (بهادری جهرمی و فتاحی زفرقندی، ۱۳۹۴). همچنین اصل ۱۲۵ قانون اساسی نیز صراحتاً مقرر داشته است: «امضای عهدنامه ها، مقاوله نامه ها، موافقتنامه ها و قراردادهای دولت ایران با سایر دولت ها و همچنین امضای پیمان های مربوط به اتحادیه های بین المللی پس از تصویب مجلس شورای اسلامی با رئیس جمهور یا نماینده قانونی او است» که عبارت "پس از تصویب مجلس" مجدداً مهر تاییدی بر اصل ۷۷ قانون مزبور خواهد بود. تدقیق در واژگان کلیدی دو اصل فوق نشان خواهد داد، صلاحیت تصویب موافقت نامه های بین المللی توسط مجلس شورای اسلامی صرفاً در خصوص آن دسته از موافقت نامه هایی خواهد بود که "همزمان دارای دو وصف بین المللی و ایجاد تعهد برای دولت ایران باشند" (پژوهشکده شورای نگهبان، ۱۳۹۲)، با این وصف سایر موافقت نامه هایی که فاقد هر یک از اوصاف فوق باشند نیازمند تصویب مجلس نخواهند بود. بر اساس مواد ۱۷۳ الی ۱۷۷ قانون آیین نامه داخلی مجلس شورای اسلامی دولت رأساً تقاضای تصویب موافقت نامه مزبور را به همراه متن کامل آن تقدیم مجلس نموده و موضوع پس از قرار گرفتن در دستور کار مجلس شورای اسلامی و استماع نظرات نمایندگان به رای گیری گذاشته خواهد شد، مسئله مهم آن است که موافقت نامه های WTO دارای هر دو وصف بین المللی و ایجاد تکلیف و تعهد بر دوش دولت ایران نیز خواهد بود و به همین منظور، وجود اصول ۷۷ و ۱۲۵ قانون اساسی به عنوان موانع جدی عضویت ایران در سازمان تجارت جهانی به شمار می آیند. از سوی دیگر اصل ۱۳۹ قانون اساسی ایران مقرر می دارد: «صلح دعاوی راجع به اموال عمومی و دولتی یا ارجاع آن به داوری در هر مورد موکول به تصویب هیات وزیران است و باید به اطلاع مجلس برسد. در مواردی که طرف دعوی خارجی باشد و در موارد مهم داخلی باید به تصویب مجلس نیز برسد...». این در حالی است که بر اساس تفاهم نامه مرتبط با حل و فصل اختلافات سازمان تجارت جهانی هر یک از کشورهای عضو از اتخاذ هر نوع اقدام یکجانبه علیه همتای خود ممنوع شده و صرفاً بواسطه طی مراحل مشورت، مساعی جمیل^۱ و در صورت عدم حصول توافق، از طریق «رکن حل و فصل اختلافات» سازمان تجارت جهانی می توانند اقدام به رفع اختلاف نمایند؛ از این رو ارجاع موضوع اختلاف به مجلس داخلی کشور در تعارض با تفاهم نامه الزامی راجع به قواعد و رویه های حاکم بر حل اختلاف WTO است. مطابق اصل ۴ قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران: «کلیه قوانین و مقررات ... مالی و اقتصادی ... باید بر اساس موازین اسلامی باشد. این اصل بر اطلاق یا عموم همه اصول قانون اساسی و قوانین و مقررات دیگر حاکم است و تشخیص این امر بر عهده فقهای شورای نگهبان است»؛ لیکن مطابق بند ۴ از ماده ۱۶ موافقتنامه تاسیس سازمان هر عضو موظف به تطبیق قوانین داخلی کشور خود با موافقتنامه های سازمان تجارت جهانی می باشد. با تدقیق در قانون اساسی ایران به این نتیجه خواهیم رسید که اصول اساسی دیگری از جمله اصل ۸۱ قانون اساسی نیز با اعمال محدودیت های جدی سرمایه گذاری خارجی در کشور متعارض با اصول بنیادین سازمان تجارت جهانی از جمله بند ۲ ماده ۱۶ گات ۱۹۹۴ خواهد بود که ضمن بیان رفع محدودیت ها، سعی در گسترش «تجارت آزاد»^۲ و افزایش درصد مشارکت سرمایه گذاری خارجی دارد. مذاقه در اصول قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران موجب دستیابی به این نتیجه خواهد بود که یکی از راهکارهای موثر در رفع موانع داخلی سر راه الحاق ایران به سازمان تجارت جهانی بازنگری در قانون اساسی در جهان نوین با حفظ تعصب و در صورت وجود آرمان حصول

1. Good Offices
2. Free Trade

به توسعه و پیشرفت اقتصادی جایگاهی نخواهند داشت. همواره قوانین اساسی کشورها به جهت حفظ استحکام و ثبات نظام کشور دارای کمترین میزان امکان تغییر و تحول می باشند؛ از سوی دیگر عدم امکان هرگونه تغییر در قانون اساسی ممکن است مخاطراتی نیز در پی داشته باشد (ملکوتیان و باباپور، ۱۳۹۰). این درحالی است که در جامعه جهانی امروز عدم انعطاف پذیری و هماهنگی قوانین با نیازمندی و ضرورت های جامعه موجب ناکارایی نظام حکومتی و بروز اعتراض حقوقدانان خواهد بود، چراکه دستیابی به آرمان های حصول به پیشرفت تنها از طریق شناسایی نیاز های اجتماع و همگام سازی قوانین و مقررات موجود با خواست و انتظارات حقوقدانان، اقتصاد دانان و کارگزاران تجاری جامعه محقق خواهد شد. از این رو تاسیس حقوقی «بازنگری در قانون اساسی» به عنوان یکی از مهم ترین راهکار های ایجاد تعادل میان الزام به ثبات قانون اساسی و لزوم انعطاف پذیری قانون مزبور به شمار می آید. بازنگری در قانون اساسی بدان معنی است که: «اصول نیازمند تغییر ضمن اصلاح، از طریق رعایت تشریفات خاص پیش بینی شده مقرر در نظام حقوقی متناسب با ضرورت های موجود، مورد بازبینی و تجدیدنظر قرار بگیرند». یکی از بهترین بازنگری های قانون اساسی سایر کشور ها به قانون اساسی فرانسه در بازنگری سال ۲۰۰۸ میلادی موسوم به «لایحه ۷۲۷ بازنگری»^۱ تعلق دارد که در ۲۳ جولای ۲۰۰۸ میلادی توسط رییس جمهور وقت فرانسه «نیکولا سارکوزی»^۲ تحت عنوان لایحه "نوسازی نهاد های جمهوری پنجم"^۳ ارائه گردید. فی الواقع در قانون اساسی پیش از بازنگری صلاحیت شکایت از قوانین عادی خارج از اختیارات پارلمان به شورای قانون اساسی با عده قلیلی از مقامات فرانسوی بود اما بنا بر لایحه تغییرات ۷۲۷ در صورت نقض قانون اساسی در دادگاه های اداری «شورای دولتی» و در صورت نقض قانون اساسی توسط دادگاه های عمومی این کشور «دیوان عالی فرانسه» می تواند در شورای قانون اساسی^۴ (این شورا به عنوان عالی ترین نهاد قانون اساسی کشور فرانسه شناخته می شود که به وسیله قانون اساسی جمهوری پنجم در تاریخ ۴ اکتبر ۱۹۵۸ میلادی تاسیس شده است و تاکنون نیز پا برجاست) کشور فرانسه شکایت خود را مطرح نمایند. همچنین این حق بطور مضاعف برای مردم نیز در نظر گرفته شده است که در صورتیکه معتقد به تعارض قانونی با حقوق و آزادی های عمومی باشند ضمن یک دعوی ترافیعی خطاب به دادگاه مانع از اجرای قانون متعارض شوند (جلالی و همکاران، ۱۳۹۳) و چنانچه شورای قانون اساسی فرانسه علی رغم ارجاع موضوع نیازمند بررسی و اصلاح، قانون را مغایر با قانون اساسی نداند قاضی مخیر در ارجاع رای به قانون مزبور خواهد بود، اما در صورتیکه شورای قانون اساسی صراحتاً مقرر مد نظر را خلاف قانون اساسی بداند، قضات حق ارجاع حکم صادره به مقرر متعارض را نخواهند داشت. (Fabbrini Federico, 2008)^۵

اما در خصوص کشور ایران در اصل ۷۳/۱ پیشنهادی مجلس خبرگان در پیش نویس قانون اساسی ۱۳۵۸ جمهوری اسلامی ایران مقوله بازنگری به شرح ذیل مقرر شده بود: «هرگاه مجلس شورای ملی تجدیدنظر یا تغییر در یک یا چند اصل از اصول قانون اساسی را لازم بداند می تواند با اکثریت دو سوم آراء و تایید رهبری، تشکیل مجلس خبرگان را تصویب نماید. این مجلس مرکب از تعداد هفتاد نفر از حقوقدانان و مجتهدان در مسائل اسلامی است که از طرف مردم انتخاب می شوند و اختیارات آن محدود به تجدیدنظر در همان اصل یا اصول معین است و تصمیمات آن با دو سوم آراء معتبر می باشد؛ اصولی که در بخش کلیات قانون اساسی آمده از این حکم مستثنی است و قابل تجدید نظر نمی باشد». نکته حائز اهمیت این است که در میان موافقان وجود اصولی پیرامون «بازنگری در قانون اساسی»، مرحوم شهید بهشتی در ردای منتقدان به اصل مزبور حاضر شده و با توجه به شرایط حساس سیاسی بدو انقلاب مخالفت خود را با وجود تاسیس حقوقی بازنگری در قانون اساسی اعلام نمود و اینطور بیان داشت که: "وجود اصل بازنگری لزومی نداشته و راه تجدیدنظر را خود مردم می دانند". بنابر استدلال فوق و مذاکرات صورت گرفته خبرگان قانون اساسی نهایتاً موضوع بازنگری در سند ملی کشور را به رویداد های روزگار و شرایط مقتضی هنگام تجدیدنظر واگذار نمودند. (مجیدی و بلباسی، ۱۳۹۷) هرچند در مذاکرات نهایی خبرگان قانون اساسی در مورخ ۱۳۵۸ مسئله بازنگری با ابهام کلی رو به رو بوده و اصلی

1. The Constitutional Revision Bill

2. Nicolas Sarkozy (2007-2012)

3. Modernisation des institutions de la Ve République

4. Le Conseil constitutionnel

5. Fabbrini Federico, Kelsen in Paris: France's Constitutional Reform and The Introduction of A Posteriori Constitutional Review of Legislation, GermanLawJournal, Vol 09 NO.10,2008, P 3008

به آن اختصاص نیافته است اما بررسی اصول قانون مزبور نشان خواهد داد مسئله بازنگری بطور ضمنی در برخی از اصول این سند ملی آورده شده است؛ از جمله اصل ۱۳۲ قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران مقرر می دارد: «در مدتی که اختیارات و مسئولیت های رئیس جمهور بر عهده معاون اول یا فرد دیگری است که به موجب اصل یکصد و سی و یکم منصوب می گردد، وزرا را نمی توان استیضاح کرد یا به آنان رأی عدم اعتماد داد و نیز نمی توان برای تجدیدنظر در قانون اساسی و یا امر همه پرسی اقدام نمود». عبارت "تجدیدنظر" موید این موضوع خواهد بود که هر چند دیدگاه قانون اساسی صراحتاً اصلی را به بازنگری اختصاص نداده است، اما امکان وقوع آن را با توجه به خواست عموم و به طریقی مقتضی که در زمان لزوم صورت خواهد پذیرفت، پیش بینی نموده است. برای رسیدگی به آن تعیین نمودم که پس از تدوین و تصویب موارد و اصولی که ذکر می شود، تأیید آن را به آراء عموم مردم شریف و عزیز، بگذارند." (خمینی، ۱۳۷۸) فلذا بنا بر امر رهبری شورایی متشکل از ۲۰ عضو به انتخاب ایشان و ۵ عضو به نمایندگی از مجلس شورای اسلامی از تاریخ هفتم اردیبهشت ۱۳۶۸ به تشکیل چهار کمیسیون و به ریاست علی مشکینی^۱ آغاز به کار نمود و سرانجام در ششم مرداد ۱۳۶۸ همزمان با پنجمین دوره انتخابات ریاست جمهوری در همه پرسی با رأی مردم به تصویب رسید. از مهم ترین اصولی که اصلاح شد می توان به موارد ذیل اشاره نمود: تغییر اصطلاح ولایت فقیه به ولایت مطلقه فقیه، حذف منصب نخست وزیری، افزایش اختیارات رهبری که در مجموعه ۴۶ اصل دچار تغییر شده و سرانجام اصل ۱۷۷ قانون اساسی تحت عنوان «بازنگری» به قانون مزبور اضافه گردید. نگنجاندن شیوه ای معقول جهت بازنگری در قانون اساسی موجب خواهد شد که دولتمردان و سیاستمداران همواره در چارچوب پیش بینی شده و غیرقابل انعطاف یک قانون، متناسب با مقتضیات دوره پیش از خود زندگی نمایند و یا نهایتاً با توسل به شیوه های قهر و زور قانون اساسی ملی خود را تغییر دهند. (Dollez, 1998)^۲

در هر بازنگری تشریفاتی از قبیل (۱) مشورت، (۲) تصمیم به اصلاح برخی از اصول، (۳) ارجاع کار به شورای تخصصی، (۴) تدوین اصول جدید و یا اصلاح اصول پیشین، (۵) همه پرسی از طریق مراجعه به آرای عمومی، (۶) اعلام رسمی تغییرات لحاظ شده و نهایتاً (۷) اجرای شدن قانون اساسی جدید نیازمند است. مطابق اصل ۱۷۷ قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران که در تنها بازنگری ۱۳۶۸ شمسی به سایر اصول افزوده شده است، رعایت تشریفات و مراحل ذیل جهت تجدیدنظر در قانون اساسی الزامی است:

اولاً هر بازنگری قانون اساسی ایران نیازمند، دستور مقام رهبری مبنی بر اصلاح یا تصمیم قانون مزبور است که پس از اخذ مشورت با مجمع تشخیص مصلحت نظام طی حکمی خطاب به رئیس جمهور به منظور تشکیل شورای بازنگری^۳ واصل می شود. ثانیاً تشکیل شورای بازنگری بر اساس ترکیب پیشنهادی اصل یکصد و هفتاد و هفتم خواهد بود. ثالثاً مصوبات شورای بازنگری در قانون اساسی بدون تأیید و امضای مقام رهبری فاقد اعتبار قانونی خواهد بود. رابعاً تمامی مصوبات تأیید شده توسط رهبری می بایست از طریق برگزاری همه پرسی به اطلاع مردم و رأی نهایی آنها برسد. خامساً برگزاری همه پرسی مراجعه به آرای عمومی جهت اصلاح یا تصمیم قانون اساسی نیازمند تصویب دو سوم مجموع نمایندگان مجلس شورای اسلامی نمی باشد.^۴ سادساً برخی از اصول قانون اساسی از جمله اسلامی بودن نظام، اهداف و جمهوری بودن حکومت غیرقابل تجدیدنظر بوده و بازنگری، اصلاح یا تغییر آنها مجاز نمی باشد.^۵

۱. علی مشکینی ریاست مجلس خبرگان رهبری را از بدو تاسیس در تاریخ تیرماه ۱۳۶۲ الی ۸ مرداد ۱۳۸۶ مصادف با وفات خود برعهده داشت.

2. Dollez (B.), (1998), Institutions Politiques, Paris, Lites, Coll. «objectif droit»

۳. مطابق اصل ۱۷۷ قانون اساسی ترکیب شورای بازنگری به ترتیب ذیل خواهد بود: اعضای شورای نگهبان، رؤسای قوای سه گانه، اعضای ثابت مجمع تشخیص مصلحت نظام، پنج نفر از اعضای مجلس خبرگان رهبری، ده نفر به انتخاب مقام رهبری، سه نفر از هیئت وزیران، سه نفر از قوه قضائیه، ده نفر از نمایندگان مجلس شورای اسلامی و سه نفر از دانشگاهیان

۴. هرچند مطابق اصل ۵۹ قانون اساسی درخواست مراجعه به آرای عمومی باید به تصویب دو سوم مجموع نمایندگان مجلس برسد؛ اما بر اساس اصل ۱۷۷ قانون مزبور استثنائاً در موضوع بازنگری رعایت اصل پنجاه و نهم در مورد همه پرسی لازم نخواهد بود.

۵. عدم امکان بازنگری در برخی از اصول قانون اساسی در سایر کشور ها نیز بر اساس ایدئولوژی فکری آنها وجود دارد، از جمله: ماده ۱۲۰ قانون اساسی ۱۹۷۳ بحرین در موضوع سلطنت، بند ۳ ماده ۷۹ قانون اساسی ۱۹۴۹ آلمان در بحث ساختار سیاسی، ماده ۲۸۸ قانون اساسی ۱۹۷۶ پرتغال در موضوع خودمختاری محلی، ماده ۴ قانون اساسی ۱۹۸۲ ترکیه در بحث دموکراسی (برگرفته از مقاله ای تحت عنوان بررسی اعتبار حقوقی اصول تغییر ناپذیر قانون اساسی با نگاهی به قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران نوشته فیروز اصلانی و عبدالمجید رحمانیان)، تفکیک قوا، نظام انتخاباتی و نظام فدرالی ایالات متحده آمریکا که با توجه به آرمان های بنیانگذاران مدافعان استقلال آمریکا از تاریخ ۱۷۸۹ میلادی تا کنون پا برجاست.

علی رغم اینکه برخی از اصول قانون اساسی به جهت حفظ اهداف اولیه انقلاب غیرقابل تغییر می باشند اما با توجه به نیاز ها و مقتضیات روز جامعه ، ضرورت پیوستن به جامعه جهانی و افزایش ارتباطات با قدرت های برتر اقتصادی ، استفاده از تجارب کشور های تراز اول تجاری ، اقدام موثر در زمینه عملی سازی شعار های اقتصادی کشور و دیگر مزایای حضور در سازمان تجارت جهانی و سایر مجامع تجاری در عرصه بین المللی و اینکه اصول متعارض با موافقتنامه ها و اهداف WTO ، از جمله موارد غیرقابل تغییر نمی باشند ، می توان اینطور نتیجه گیری نمود که بازنگری در قانون اساسی در اصول مغایر با اهداف سازمان های تجاری فرا منطقه ای و اخذ استفساریه از شورای نگهبان از راهکار های موثر و راهگشا در تسهیل روند عضویت ایران به شمار می آید ؛ ضمن اینکه برخلاف عدم اعتماد به دولت های غربی و ایدئولوژی خود بسندگی از اقتصاد های بیگانه^۱ در ابتدای انقلاب ، امروزه نیازمندی کشور ها به اقتصاد همتایان خود و استفاده از کالا ها و خدمات تولید سایر کشور ها ، در یک زندگی اجتماعی ، بیش از پیش درک شده است.

ب) حکم حکومتی مقام رهبری

هرچند تتبع در موضوع احکام حکومتی نشان از این دارد که گاه مقصود از احکام مزبور ، حکمی است که از جانب شارع مقدس صادر شده و گاه مقصود اختیارات نبی اکرم صلی الله علیه و آله ، ائمه اطهار علیهم السلام و فقهای دینی است که در جایگاه مدیر جامعه و در راستای عمل به احکام و حفظ نظم عمومی خواهند بود ، اما مقصود نوشتار حاضر در بررسی و کشف راهکاری در خصوص رفع موانع الحاق ایران به سازمان تجارت جهانی ، مفهوم دوم از موضوع مورد بحث خواهد بود. بنا بر آنچه برخی از نویسندگان بیان داشته اند حکم حکومتی عبارت است از "دستورات ، مقررات و قوانینی که حاکم جامعه اسلامی بر اساس مصلحت ، در حوزه مسائل اجتماعی به منظور اجرای احکام شرع یا اداره جامعه به صورت مستقیم یا غیرمستقیم صادر یا وضع می کند".^۲ مرحوم شهید مطهری در کتاب ختم نبوت مفهوم احکام حکومتی را اینگونه بیان می دارد که : «حکومت اسلامی در شرایط جدید و نیازمندی های جدید می تواند با توجه به اصول و مبانی اساسی اسلامی یک سلسله مقررات وضع نماید که در گذشته موضوعاً منتفی بوده است». مطابق دیدگاه امام خمینی (ره) در صحیفه ، اساساً احکام حکومتی را می بایست از احکام اولیه شرع دانست چراکه منشاء وجودی حکم حکومتی «ولایت فقیه» بوده و نفساً ولی فقیه نیز از احکام اولیه دین مبین اسلام می باشد که صرفاً شارع مقدس امکان تاسیس آن را دارد. محور های اصلی حکم حکومتی که اغلب به عنوان وسیله ای راهگشا در زمامداری و حفظ حکومت اسلامی شناخته می گردد ، شامل موارد ذیل است : اصولاً مهم ترین دلیل اعانت جستن احکام حکومتی به دلیل مصلحت نظام اسلامی است ، به این منظور هرگاه زمامداران به اقتضای مصلحت جامعه تاسیس مقرر جدیدی را درک نمایند ، اقدام به صدور حکمی متناسب با نیاز مزبور خواهند نمود. روایت است از احمد بن حسین بن علی بیهقی نیشابوری در کتاب «السنن الکبری» که در یکی از غزوات ، سربازی اقدام به سرقت نمود ، او را نزد پیامبر آورده و دستور به حکم قطع دست وی را تقاضا نمودند ، نبی اکرم با در نظر داشتن اوضاع جنگ و اقتضای حفظ سربازان از دسیسه دشمن ، حکم فرمودند دست سرباز قطع نگردد ، زیرا چنانچه از مسلمانان نا امید گردد به لشکر دشمن پناه آورده و اسرار نظامی را فاش خواهد نمود^۳ ؛ مثال حاضر نمونه ای از احکام حکومتی است که در موقعیت مناسب به منظور حفظ مصلحت صادر شده است. (بیهقی نیشابوری، ۱۴۲۴ق) از سوی دیگر چنانچه موضوعی خاص موجب اختلال در نظام اسلامی و امنیت جامعه شده باشد ، مطلوب آن است که ولی فقیه با جان بخشیدن به مقررات موجود اقدام به صدور حکمی متناسب با اوضاع حاضر نماید. فی المثال هنگامی که در جامعه اسلامی منافقین اقدام به آشوب و ایجاد توطئه می نمودند ، پیامبر (ص) اینطور حکم نمودند که نماز جماعت برای مدتی در جامعه اسلامی واجب است و هر کس که در این فریضه واجب شرکت ننماید مستحق این است که منزلش به آتش کشیده شود ؛ عقل سلیم حکم می کند که بنیانگذار دینی عادل و رهبری حکیم هیچگاه عمداً به بنده مومنی که به دین حق ایمان آورده است آسیب نمی رساند ، اما لزوم نمایش وحدت اسلامی و نافرجام گذاشتن

1. Economic independence

۲. شیخ طوسی در اثر ارزنده «المبسوط فی فقه الامامیه» قرن ۱۴ هجری در تایید حکم پیامبر اینگونه بیان کرده است : "من ارتکب کبیره یحب علیها الحد لم یحد فی دار الحرب و آخر حتی یعود الی دار الاسلام و لم یسقط بذلك الحد عنه سواء کان امام اولم یکن فان رأی من المصلحة تقدیم الحد جاز ذلک سواء کان اسیرا او اسلم فیه" که تائیدی بر صدور حکم و یا تأخیر اجرای حکم از سوی پیامبر (ص) به هنگام مصلحت جامعه مسلمین است.

دسیسه های دشمن نیازمند اقدامی بود که هرچند با ترس مومنان همراه بوده اما آنها را در این اقدام آگاه نگاه دارد. همچنین هر گاه دفع مفسده یا ضرری از حکومت اسلامی لازم باشد ، ولی امر مسلمین می تواند با استعانت از صدور حکم حکومتی که صرفاً در اختیار ایشان می باشد از ضرر های آتی جامعه جلوگیری نماید. فلذا بررسی موضوع فوق نشان می دهد ، هنگامی که عدم الحاق به سازمان تجارت جهانی به علت وجود موانع قانونی و سیاسی موجود در نظم حقوقی کنونی از عضویت ایران به WTO جلوگیری نموده ، مسیر صعب العبوری را در روند عضویت فراهم ساخته و مانع پیشرفت کشور می شود ، مقام رهبری می توانند با صدور حکمی متناسب با مقررات موجود ، موانع را مرتفع نمایند ؛ کما اینکه پیش تر معروض داشتیم که بر اساس نظریات کارشناسان حوزه تجارت بین الملل و اقتصاد دانان ایرانی به منظور جلوگیری از ضرر های عدم عضویت مقتضی است اقدامات متناسب صورت گرفته و روند عضویت را تسهیل نماید.

ج) ارجاع امر به مجمع تشخیص مصلحت نظام

یکی از مسائل مهم قرن ۲۱ و بخصوص کشور های عمده تجاری ، موضوع گسترش روزافزون شبکه های ارتباطی ، اتصال به داده ها و تولیدات فکری و صنعتی سایر مولفان و مبتکران و حوزه حقوق مالکیت فکری^۱ است ؛ موضوعی که علی رغم اهمیت ویژه برای کشور های توسعه یافته ، همواره با انتقاد جدی از سوی مجالس قانونگذاری و زمامداران ملت های درحال توسعه رو به رو بوده است. سهولت دسترسی به آثار و تالیفات سایر پدید آورندگان ، امکان تغییر و یا سرقت ادبی ، انتشار غیرمجاز داده های متعلق به دیگران نهایتاً علتی جدی در راستای ایجاد تاسیس حقوقی ضامن ارزش ها و اموال فکری سایرین گشت ، به همین منظور اتحادیه ای تحت عنوان «کنوانسیون برن»^۲ در تاریخ نهم سپتامبر ۱۸۸۶ میلادی به همت کشور سوئیس ایجاد شد و پس از بررسی خلاء های موجود قانونی در حوزه حقوق مالکیت فکری ، کشور های امضاء کننده را ملزم به برخورد مساوی میان آثار خلق شده توسط پدید آورندگان سایر کشور ها با کشور خود نموده و از حق "کپی رایت"^۳ اثر مزبور حمایت نمود. علی رغم ضرورت حفظ حقوق سایر پدید آورندگان آثار و اخذ اجازه از آنها ، در برخی موارد نیز تحت شرایط خاصی این امکان وجود دارد که از اثر فکری دیگری استفاده نموده و بدون اخذ اجازه قبلی آن را مجدد مورد استعمال قرار دهیم ، استثناء فوق با عنوان "استفاده منصفانه"^۴ شناخته شده و به عنوان یک قاعده عقلی تعدیل کننده به منظور انعطاف پذیری قواعد حقوق مالکیت فکری بکار می رود که اولین بار توسط قانون «حق تکثیر ایالات متحده آمریکا»^۵ پیشنهاد شد. از جمله حقوقی که کنوانسیون برن به حمایت از آنها می پردازد می توان به حق ترجمه ، اقتباس ، تکثیر ، عرضه عمومی ، پخش رادیو تلویزیونی از هر نوع اثر ادبی ، هنری ، صنعتی اشاره نمود ؛ هرچند به رسمیت شناختن حقوق مزبور اتفاقی نوین در حقوق کشور ها نبوده و برخی از ملت ها با توجه به بستر های قانونی داخلی خود پیش تر هم به اعطا و حمایت از حقوق مزبور می پرداخته اند ، از جمله ونیز ایتالیا که با صدور اولین پروانه اختراع در قرن پانزدهم میلادی در زمینه حمایت از حقوق مالکیت فکری پیش رو بوده است. (Kamil, 2003)^۶ علی رغم اینکه از بدو تاسیس کنوانسیون برن تاکنون اغلب کشور های دنیا (حدود ۱۶۵ کشور) ضمن حمایت های قوانین ملی خود به کنوانسیون برن پیوسته اند اما هنوز هم اسامی کشور هایی که هرچند آثار ارزنده فکری و صنعتی داشته لیکن در گروه کشور های درحال توسعه و غیر عضو در کنوانسیون برن قرار می گیرند به چشم می خورد. با وجود مزایای فراوان الحاق به کنوانسیون برن و سایر کنوانسیون های مربوطه ، کشور ایران هنوز هم به جمع اعضاء این سازمان ها نپیوسته است ، ملاحظه دلایل عدم عضویت ایران نشان خواهد داد در کنار دلایلی از جمله عدم وجود صنعت فرهنگ در کشور ، فقدان بستر فرهنگی لازم در بطن اجتماع به منظور حفظ حقوق پدید آورندگان آثار ، اغلب مخالفت ها توسط فقها ، پژوهشگران دینی و عده قلیلی از حقوقدانان ارائه شده است ؛ از جمله دلایل مخالفان به رسمیت شناختن حقوق

1. Intellectual property rights

2. Bern Convention

3. Copyright

4. Fair use

5. Copyright law of the United States (Published in 1790)

۶. برگرفته از مقاله ای با عنوان :

Kamil, I. (2003). Intellectual property - A power tool for economic growth. Geneva: WIPO

مالکیت فکری می توان به موارد ذیل اشاره نمود: یکی از اصول عقلی مورد تایید شرع مقدس اسلام که به علت عمومیت و کاربرد وسیع در ابواب مختلف همواره مورد استناد علما و فقها قرار می گیرد «قاعده تسلیط» می باشد. اهمیت شایان توجه اموال و مالکیت اشخاص بر اموال خود در احادیث نبوی نیز مورد تاکید پیامبر اعظم (ص) قرار گرفته است؛ از جمله حدیث نبوی «حرمة مال کرمه دمه» که بر اهمیت موضوع فوق صحنه می گذارد. از مهم ترین منابع قاعده سلطنت می توان به «الناس مسلطون علی اموالهم» اشاره نمود که مبنای تدوین قانون مدنی ایران نیز قرار گرفته است. مطابق با قاعده فوق برخی از مخالفان حقوق مالکیت فکری از جمله امام خمینی (ره) در تحریر الوسيله اینگونه از دیدگاه خود دفاع می نمایند: "آن چیزی که برخی حق چاپ و تالیف می دانند یک حق شرعی نیست، لذا نمی توان تسلط مردم بر اموالشان را بدون قرارداد و شرط مورد قبول طرفین سلب کرد، بنا بر این چاپ کتاب و نوشتن این عبارت در ابتدای آن که حق چاپ و تقلید برای صاحب آن محفوظ است موجد حقی نیست و از این رو توافق با دیگران نیز محسوب نمی گردد؛ در نتیجه چاپ و نسخه برداری از آن جایز است و نمی توان دیگران را از این کار منع کرد". از جمله سایر دلایل مخالفت فقها با موضوع کپی رایت و حقوق مربوطه می توان به نهی از کتمان علم، عدم امضای شارع نیز اشاره نمود؛ این در حالی است که موافقان حقوق مالکیت معنوی نیز ضمن پاسخ به انتقادات موجود، دلایلی من جمله عموم قاعده لا ضرر، ارتکاز عقلایی و نظریه منطقه الفراغ استناد می کنند. علی رغم مخالفت های برخی از فقها و ممانعت از الحاق ایران به کنوانسیون های حقوق مالکیت معنوی، مجمع فقه اسلامی^۱ وابسته به سازمان کنفرانس اسلامی^۲ در اجلاسیه ای به تاریخ ۱۹۸۸ میلادی با حمایت از حقوق معنوی، هرگونه تجاوز به حقوق مالکیت فکری اشخاص را غیرمجاز و قابل پیگیری دانست. مطابق مفاد کنوانسیون برن، در صورت احراز شرایط خاصی که در بند های ۴، ۵، ۶ و ۸ ماده دو و بند های ۳، ۴ و ۶ ماده چهار و همچنین ماده ۳ ضمیمه معاهده برن لحاظ شده است و دارا بودن شرایط کشور های در حال توسعه، کشور مزبور می تواند با الحاق به ضمیمه این معاهده یا پذیرش شرایط فوق الذکر از مزایای الحاق به کنوانسیون برن در خصوص کشور های در حال توسعه استفاده نماید. از جمله امتیاز های مثبت این کنوانسیون به منظور حمایت از حقوق کشور های مزبور صدور مجوز اجباری ترجمه یا مجوز تکثیر اصل آثار فکری مورد حمایت است که مستندات آن مورد اشاره واقع گردید. با گذشت نزدیک به ۱۴۰ سال از تاسیس کنوانسیون برن و معاهدات پیرامون آن، آثار مثبت عضویت در کنوانسیون فوق بر هیچ کشوری مستتر نیست. حصول به رشد اقتصادی و فرهنگی کشور های در حال توسعه، حمایت از آثار و دستاورد های ارزنده پدید آورندگان، کاهش فقر فرهنگی و سرقت ادبی، رشد تجارت بین الملل در عرصه علم و فناوری، ترغیب متخصصان و پژوهشگران به خلق آثار و نوآوری بدون ترس از تهدید های فضای ناآرام و ملتهب علمی - فرهنگی با امید به حمایت های دولت، تعداد قلیلی از آثار مطلوب الحاق کشورها به کنوانسیون حمایت از حقوق مالکیت فکری خواهد بود که توسط سازمان تجارت جهانی (WTO) نیز مورد تایید و حمایت قرار گرفته است. یکی از موافقتنامه های الزامی WTO که مورد قبول تمامی اعضاء نیز واقع شده، موافقتنامه راجع به حقوق مالکیت فکری مرتبط با تجارت «TRIPS» است که از دستاورد های آخرین دور از مذاکرات گات تحت عنوان دور اروگوئه شناخته می شود و برخلاف عنوان خود صرفاً مربوط به جنبه های تجاری حقوق مالکیت فکری نمی باشد. از بدو پیشنهاد الحاق این موافقتنامه به مستندات اجباری سازمان تجارت جهانی، کشور های غربی توسعه یافته و در صدر آنها ایالات متحده آمریکا با این استدلال که ورود به بازار های کشور های در حال توسعه صرفاً از طریق اطمینان خاطر از حقوق مالکیت فکری ناشی از صادرات کالا به آن کشور حاصل خواهد شد، بر افزودن موافقتنامه مزبور به جمع موافقتنامه های الزامی سازمان اصرار ورزیدند (Demaret, 1995) که امروزه به عنوان یکی از سه موافقتنامه اصلی سازمان تجارت جهانی در کنار دو موافقتنامه مربوط به تجارت کالا گات «شورای تجارت کالا»^۴ و موافقتنامه

1. International Islamic Fiqh Academy

۲. سازمان کنفرانس اسلامی Organization Islamic Conference در سال ۱۹۶۹ و در پی آتش سوزی مسجد الاقصی توسط ۵۷ کشور اسلامی از چهار قاره جهان تاسیس شده است. از سال ۲۰۱۱ میلادی این سازمان تحت عنوان سازمان همکاری اسلامی Organization of Islamic Cooperation (OIC) شناخته می شود.

3. Demaret, Paul, the Metamorphoses of the GATT: from the Havana Charter to the World Trade Organization, 34 Columbia Journal of Transitional Law, 1995, P. 140

4. Council for trade in goods

مربوط به تجارت خدمات گاتر «شورای تجارت خدمات»^۱ شناخته شده و شورای تخصصی مرتبط با جنبه های تجارت مالکیت معنوی را به خود اختصاص می دهد. امان نظر در مفاد موافقتنامه تریپس موید این موضوع خواهد بود که یکی از محور های موافقتنامه مزبور که به عنوان شرط عضویت کشور ها در سازمان تجارت جهانی نیز به شمار می رود ، الحاق هر یک از کشور های متقاضی عضویت در WTO به کنوانسیون های «برن راجع به حمایت از آثار ادبی و هنری»^۲ و «پاریس راجع به مالکیت صنعتی»^۳ است ؛ فلذا بحث پیرامون اهمیت و آثار عضویت کشور به کنوانسیون های مربوطه و تبیین شرط الحاق کشور ها به کنوانسیون های فوق مطابق موافقتنامه الزامی راجع به حقوق مالکیت معنوی سازمان تجارت جهانی به راستی بر قوت ادله موافقان حقوق مالکیت معنوی در ایران می افزاید. علی رغم اهمیت روزافزون الحاق به کنوانسیون های مربوطه به منظور : (۱) حمایت از آثار ادبی و صنعتی داخلی و (۲) تسهیل روند عضویت در سازمان تجارت جهانی ، اما با غالب بودن نظر مخالفان حوزه حقوق مالکیت معنوی ، در طول سالهای متمادی تلاش به منظور عضویت ، کشور ایران صرفاً توانسته است قانون ثبت اختراعات ، طرح های صنعتی و علائم تجاری (در حوزه مالکیت صنعتی) در سال ۱۳۸۶ و قانون حمایت حقوق مولفان و مصنفان و هنرمندان (در حوزه مالکیت ادبی و هنری) در سال ۱۳۴۸ که حدود اجرای آن محدود به قلمروی داخلی است را به تصویب مجلس شورای اسلامی و تایید شورای نگهبان برساند که خود گامی مهم در عرصه پذیرش حقوق مالکیت معنوی ناشی از خلق آثار به شمار می آید. اهتمام در راه حل های موجود موید این موضوع است که یکی از راهکار هایی که جهت تسهیل امر قانونگذاری در حوزه حقوق مالکیت فکری و الحاق ایران به کنوانسیون برن و به تبع آن رفع یکی از موانع عضویت در WTO موثر به نظر می رسد ، ارجاع موضوع اختلاف میان مجلس شورای اسلامی و کمیسیون های تخصصی قضایی و فرهنگی با شورای نگهبان به مجمع تشخیص مصلحت نظام جهت رعایت اصل ۱۱۲ قانون اساسی است. مطابق اصل ۱۱۲ قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران : «مجمع تشخیص مصلحت نظام جهت رعایت اصل ۱۱۲ قانون اساسی مصوبه مجلس شورای اسلامی را شورای نگهبان خلاف موازین شرع یا قانون اساسی بداند و مجلس با در نظر گرفتن مصلحت نظام نظر شورای نگهبان را تأمین نکند و ... تشکیل می شود» ؛ به همین منظور ارجاع امر مورد انتقاد فقها با مجلس شورای اسلامی به مجمع تشخیص مصلحت نظام منطقی و معقول خواهد بود ؛ هرچند بسیاری از لوایح پیشنهاد در مجلس سالها در راهرو های بهارستان عبور داشته و فرصت ارائه در صحن علنی را نیز پیدا نمی کنند تا پس از تصویب با انتقاد شورای نگهبان رو به رو شوند ، از جمله می توان به لایحه ۱۱۸ ماده ای «حمایت از مالکیت فکری» اشاره نمود که از سال ۱۳۹۳ به مجلس وصول شده و رسیدگی به آن به کمیسیون های قضایی و حقوقی ، عمران ، فرهنگی ، اقتصادی ، آموزش و تحقیقات ، صنایع و معادن و اجتماعی به عنوان کمیسیون های اصلی و فرعی سپرده شد ، هرچند با توجه به درگیری های سیاسی و حوزه عمرانی کشور در مجلس شورای اسلامی ، مجلس مزبور بجای مکانی برای قانونگذاری در سایر حوزه ها به فعالیت پرداخته و لوایح گوناگون را سالها در صف انتظار نگاه میدارد.

د) اصلاح قوانین عادی متعارض با اصول سازمان تجارت جهانی

امان نظر در قوانین عادی موجود در نظم حقوقی کنونی موید این موضوع خواهد بود که برخی از مقررات فعلی در نظام جمهوری اسلامی ایران با اصول و موافقتنامه های الزامی سازمان تجارت جهانی در تضاد می باشند. از جمله قوانین عادی دارای تعارض می توان به موارد ذیل اشاره نمود : مطابق لایحه قانون ملی شدن موسسات بیمه و موسسات اعتباری مصوب ۱۳۵۸ : «به منظور حفظ حقوق بیمه گذاران و گسترش صنعت بیمه در سراسر کشور و گماردن بیمه در خدمت مردم از تاریخ تصویب این قانون کلیه موسسات بیمه کشور ضمن قبول اصل مالکیت مشروع مشروط ، ملی اعلام می شود و پروانه فعالیت نمایندگی های موسسات بیمه خارجی در ایران لغو می شود» ؛ همچنین مستفاد از قانون تاسیس بیمه مرکزی ایران و بیمه گری به تاریخ ۱۳۵۰ ، واگذاری سهام موسسات بیمه به اشخاص خارجی صرفاً در حدود مقرر در این قانون مجاز خواهد بود^۴ ؛ این درحالی است که از بدو تاسیس WTO

1. Council for trade in services

2. Berne Convention for the Protection of Literary and Artistic Works

3. Paris Convention for the Protection of Industrial Property

۴. ماده ۳۵ قانون مزبور مصوب ۱۳۵۰/۳/۳۰ مقرر می دارد : واگذاری سهام شرکت های بیمه ایرانی به اشخاص حقیقی یا حقوقی خارجی صرفاً تا سقف ۲۰ درصد سهام آن شرکت مجاز بوده و واگذاری سهام به آنان با موافقت قبلی بیمه مرکزی ایران ممکن خواهد بود.

همواره تلاش کشور های عضو سازمان پیرامون کاهش محدودیت های سرمایه گذاری و رفع ممنوعیت های قلمروی مرزی کشور ها بوده است که این رویکرد تجارت آزاد و بهره مندی حداکثری از بستر های ملی سایر کشور ها در مهم ترین موافقتنامه تجارت جهانی تحت عنوان «تجارت کالا یا گات» بروز یافته است. لذا چنانچه کشور ایران متقاضی حضور در سازمان مزبور و استفاده از مزایای آن باشد ، می بایست تعصبات بیهوده و غیرمنطقی خود را در این زمینه کنار گذاشته و در خصوص اصلاح مواد موجود اقدام نماید. یکی از اصول بنیادین سازمان تجارت جهانی که همواره به آن اهتمام ورزیده می شود ، ممنوعیت اعطای یارانه های ۱ گوناگون از جانب دولت یا نهاد های وابسته به دولت به منظور تشویق تولید کنندگان داخلی بر افزایش تولید و صادرات است که با ایجاد وضعی تبعیض آمیز با کالا های وارداتی به کشور مقصد (اعطا کننده یارانه) ، موجب رقابتی نابرابر و غیر منصفانه می شود. مطابق این اصل ، در آخرین دور از مذاکرات گات ۱۹۹۴ اعضاء حاضر توانستند در دو حوزه : الف) «غیر کشاورزی» موافقتنامه الزامی راجع به یارانه ها و اقدامات جبرانی و ب) «کشاورزی» موافقتنامه یارانه های مرتبط با کشاورزی را تصویب نمایند ، بر این اساس یارانه ها را بر اساس موضوع و تاثیری که بر نظام صادرات و واردات خواهند داشت ، به سه دسته اصلی تقسیم می شوند : ۱) یارانه های ممنوع ، ۲) یارانه های قابل تعقیب و ۳) یارانه های مجاز. بر خلاف آنچه در WTO مورد انتقاد قرار گرفته و ممنوع می باشد ، جمهوری اسلامی ایران بر اساس مقررات داخلی و برنامه های پنجساله توسعه ، حمایت های مالی بسیاری را در راستای عمل به شعار «رونق تولید» به تولید کنندگان داخلی تخصیص می دهد که خود به عنوان مانعی جدی در مسیر عضویت کشور به سازمان تجارت جهانی به شمار می رود ؛ از جمله این حمایت های ملی می توان به معافیت های مالیاتی مقرر در باب چهارم قانون مالیات های مستقیم مصوب ۱۳۶۶/۱۲/۳ اشاره نمود ، مطابق ماده ۱۳۲ قانون فوق واحد های تولیدی که پروانه یا کارت تاسیس آنها توسط وزارتخانه های صنایع یا صنایع سنگین یا معادن و فلزات صادر می شود ، از بدو تاسیس مقررات مزبور و از تاریخ شروع بهره برداری مندرج در پروانه به مدت یکسال از پرداخت مالیات معاف می باشند و در صورت احراز بند های ۱ تا ۴ ماده فوق بر مدت معافیت آنها از حداقل یکسال تا حداکثر شش سال افزوده خواهد شد. مطابق ماده ۸ قانون هدفمند کردن یارانه ها مصوب ۱۵ دی ماه ۱۳۸۸ در راستای اجرای اصل یکصد و بیست و سوم قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران ، دولت مکلف است سی درصد (۳۰٪) خالص وجوه حاصل از اجرای این قانون را به منظور پرداخت کمک های بلا عوض یا یارانه سود تسهیلات و یا وجوه اداره شده برای اجرای مواردی همچون حمایت از تولید کنندگان بخش کشاورزی و صنعتی ، توسعه صادرات غیر نفتی و ... هزینه نماید که منابع مد نظر این ماده از طریق بانک ها و موسسات مالی و اعتباری دولتی و غیر دولتی در اختیار اشخاص قرار می گیرد. از دیگر معافیت های مقرر در قوانین موضوعه ایران می توان به «دستور العمل پرداخت مشوق های صادرات غیر نفتی» مصوب ۱۴۰۲ اشاره نمود که در راستای تحقق بند ۱۰ سیاست های کلی اقتصاد مقاومتی تاسیس شده است. به موجب دستور العمل مزبور در زمینه بنگاه های صادراتی ، پرداخت کمک هزینه مراکز تجاری خارج از کشور ، پرداخت کمک هزینه حمل کالا های اولویت دار صادراتی به بنگاه های صادراتی (تا حداکثر ۵۰ درصد هزینه) ، حمایت از صادرات محصولات دانش بنیان و فنی - مهندسی یارانه های گوناگونی تخصیص یافته و پرداخت می گردد. موارد فوق تنها چند قسم از معافیت ها و اعطای یارانه هایی بود که در تعارض با اصل منع تبعیض ، آزادی تجاری و موافقتنامه راجع به یارانه ها می باشند که در نوشتار حاضر بیان گردید. از سوی دیگر هرچند سازمان تجارت جهانی بر ممنوعیت تبعیض تاکید ورزیده و یکی از اصول بنیادین WTO الغای کلیه تبعیض های تجاری می باشد (شیروی، ۱۳۹۱ : ۹۷) و صرفاً در موارد محدودی استثنائاتی در خصوص تبعیض میان کالا ها و خدمات تولید داخل با اقلام صادراتی وضع شده است لیکن قانونگذار کشورمان در ماده ۲ قانون صادرات و واردات مصوب ۱۳۷۲ ، اقلام صادرات و وارداتی را به سه گروه منقسم نموده است : کالا های مجاز ، مشروط و ممنوع که مانع ورود حجم زیادی از کالاهای تولیدی می شوند ، هرچند مطابق تبصره ۱ ماده ۲۰ موافقتنامه عمومی تعرفه و تجارت کشور مجاز خواهند بود از ورود کالا های مغایر با اخلاق عمومی خود جلوگیری نمایند اما باز هم امکان تقسیم آنها به گروه های مجاز و غیر مجاز ممنوع بوده و با اعطای اختیارات وسیع به دولت ها موجب نقض تجارت آزاد خواهد شد. فلذا بررسی موارد مغایر با اصول و

موافقتنامه های سازمان تجارت جهانی که در روند پذیرش کشور و موفقیت مذاکرات با کشور های عمده تجاری موثر خواهد بود ، در قوانین عادی که به راحتی امکان اصلاح و یا تعدیل آنها خواهد بود ، موید این نکته است که چنانچه قانونگذار حکیم کشورمان سعی در تسریع روند الحاق ایران به WTO داشته باشد می تواند اقدام به اصلاح موارد مزبور نموده و با حفظ اهداف اولیه خود موارد جایگزینی را با رعایت اصول محوری سازمان تجارت جهانی تدوین نماید.

ه) تشکیل موسسه تخصصی و مشورتی ویژه

برخلاف دیدگاه گروهی از سیاستمداران ایرانی که مذاکرات مربوط به پیمان های دوجانبه تجارت ترجیحی^۱ و منطقه ای را به عنوان جایگزین طرح پیوستن ایران به WTO ارائه می دهند ؛ تاسیس موسسه تخصصی - مشورتی جهت بررسی دقیق چالش ها و ارائه راهکار های عملی به دولت می تواند از زمره موثر ترین راه های تسهیل الحاق ایران به سازمان تجارت جهانی به شمار آید. تجربه ۱۵ سال تلاش و مذاکره نافرجام چین در راستای عضویت در سازمان تجارت جهانی موید این نکته است که بزرگ ترین رویداد اقتصادی جهان یعنی الحاق کشور چین به WTO صرفاً زمانی رقم خورد که شانگهای در خط مقدم اصلاحات اقتصادی کشور مزبور در ۲۶ اکتبر سال ۲۰۰۰ میلادی تصمیم به تاسیس موسسه مشورتی و حرفه ای^۲ در خصوص الحاق به سازمان تجارت جهانی گرفته و با ایجاد هیات مدیره ای با ماهیت تخصصی میان رشته ای بطور جدی خواستار آماده سازی شرایط داخلی و ایجاد اصلاحات مرتبط با الحاق شدند. وظایف مرکز مشورتی خلق شده توسط دولت چین در راستای اساسنامه تاسیس خود به انجام وظایفی همانند ارائه خدمات آموزشی ، مطالعات و حمایت های حقوقی در امور مرتبط با سازمان تجارت جهانی به منظور کمک به دولت ها ، بنگاه ها و موسسات عمومی جهت اتخاذ رویه ها و تصمیمات سازگار و متناسب با سازمان تجارت جهانی پرداخت. (Baihu, 2005)^۳ پس از چندی از ایجاد مرکز شانگهای بسیاری از کشور های جهان با برقراری ارتباط موثر با این مجمع اشتیاق خود جهت الحاق چین به سازمان را نشان داده و خواستار کسب اطلاع از برنامه های مرکز به منظور عضویت در WTO گردیدند. سرانجام الحاق چین به سازمان تجارت جهانی در دسامبر ۲۰۰۱ و تنها یکسال پس از ایجاد مرکز فوق نشان دهنده آثار مثبت ایجاد موسسه ای تخصصی با هدف بررسی شرایط عضویت است. تجربه موفق چین در استفاده از موسسه تحقیقاتی - مشورتی ویژه در راستای الحاق به سازمان مزبور می تواند راهکاری مناسب جهت عضویت ایران در سازمان تجارت جهانی نیز به شمار آید. شباهت های انکار نشدنی موانع موجود در نظم حقوقی کنونی ایران به سیستم حقوقی چین از جمله وجود رایانه های صادراتی ، دامپینگ ، حمایت گسترده از تولیدات داخل و کالا های صادراتی موید نیازمندی ایران به تاسیس موسسه ای خواهد بود که با حضور متخصصان مجرب در رشته های گوناگون از جمله اقتصاد ، حقوق ، بازرگانی به پیشنهاد های دقیق بررسی شده در راستای تسریع روند پذیرش ایران در سازمان تجارت جهانی می باشد.

ز) تحصیل تجارب موفق سایر کشور ها در الحاق به WTO

امعان نظر در تجربه عضویت سایر کشور ها در سازمان تجارت جهانی ، به ویژه کشور های درحال توسعه ، منبع مناسبی جهت تسریع روند الحاق ایران به سازمان مزبور خواهد بود. از جمله این موارد می توان به کاهش تعرفه های گمرکی به عنوان یکی از موانع اصلی عضویت برخی از کشور ها اشاره نمود ، که در بسیاری از کشور ها تا ۵۰ درصد نیز کاهش یافته است. از سوی دیگر سپردن تضمینات گوناگون در زمینه آزاد سازی بیمه و بانکداری از جمله موارد دیگر موفقیت برخی از کشور ها در مذاکرات دو جانبه و چند جانبه با کشور ها عمده تجاری بوده است که می توان به تجربه موفق کشور چین در اعطای مجوز فعالیت در زمینه بیمه های گروهی ، درمانی و بازنشستگی به بیمه گران خارجی اشاره نمود. (کمالی اردکانی، ۱۴۰۰) یکی از اصول محوری WTO که در موافقتنامه های سازمان انعکاس یافته است ، اصل شفافیت بخشیدن به مقررات تجاری است که مطابق ماده ۱۰ موافقتنامه عمومی

1. Preferential Trade

2. Shanghai's WTO Affairs Consultation Center

3. Gong Baihua, Shanghai's WTO Affairs Consultation Center: Working Together to take Advantage of WTO Membership in Managing the Challenges of WTO Participation. Edited by Peter Gallagher, Et.al., 1st ed. Cambridge: Cambridge University Press for The World Trade Organization, 2005.

تعرفه و تجارت، گات ۱۹۹۴ «کلیه قوانین، مقررات و دستور العمل های موثر در فرآیند تولید، توزیع، صادرات و واردات چه در تجارت کالا و چه در زمینه تجارت خدمات باشد می بایست توسط کشور ها برای سازمان تجارت جهانی منتشر شده و ابهامات تجاری را برطرف نماید». آمار منتشر شده توسط سازمان های بررسی کننده وضعیت فساد کشور ها در جهان^۱ موید فساد فاحش اقتصادی برخی از کشور ها است، بر اساس گزارش سال ۲۰۲۱ میلادی ۲۷ کشور از جمله قبرس، لبنان و هندوراس در بدترین وضعیت شاخص ادراک فساد قرار دارند که این موضوع می تواند مانعی جدی در روند عضویت در سازمان مزبور باشد. مطابق گفتار حاضر، یکی از مراحل عضویت کشور ها در سازمان تجارت جهانی ارسال یادداشت مربوط به تدابیر و سیاست های تجاری خارجی^۲ متقاضی می باشد؛ که با شفافیت بخشیدن به نظام تجاری و فعالیت های مالی می توان روند پیوستن به سازمان را تسریع نمود هرچند با وجود مخالفت های داخلی موجود علی رغم تهیه و ارسال یادداشت مربوط به تدابیر و سیاست های تجاری، همواره موانعی در مسیر شفافیت بخشیدن به اصول مالی ایران قرار دارد، از جمله قرار گرفتن در لیست سیاه گروه ویژه اقدام مالی^۳ که صرفاً در صورت نشان دادن حسن نیت کشور و انجام اصلاحات در زمینه شفافیت مبادلات مالی در داخل کشور می تواند خروج از آن امکان پذیر باشد. امروزه بسیاری از کشور هایی که در زمره گروه «در حال پذیرش»^۴ سازمان قرار دارند با بهبود شفافیت در اقدامات مالی خود تلاش می نمایند وضعیت الحاق خود را سرعت ببخشند. یکی دیگر از تجارب موفق سایر کشور ها در تسهیل روند عضویت در WTO قانونی کردن اصل «رفتار ملی» در سیاست های تجاری خود است، بدین منظور در یک مهلت آزمایشی رویه برخورد با شرکت های خارجی در سرمایه گذاری داخلی آن کشور کاملاً همسان با اشخاص حقیقی و حقوقی داخلی در عرصه تجارت خواهد بود، مثال بارز چنین سیاستی توافق های تجارت آزاد چین با ۲۹ کشور جهان تا ژانویه ۲۰۲۴ میلادی است. سرانجام می توان نتیجه گرفت تجربه موفق سایر ملت ها موید این است که شرط لازم جهت ورود به سازمان تجارت جهانی تقویت زیر ساخت های اقتصادی کشور متقاضی جهت استفاده از مزایا این سازمان می باشد.

۴- عملکرد مثبت ایران در تسریع روند الحاق

تحول سیاست ها و درک ضرورت عضویت ایران در سازمان تجارت جهانی موجب شده است، اصلاحات موثری در سالهای اخیر در نظام حقوقی کشور و تسهیل سرمایه گذاری های داخلی صورت بگیرد؛ از جمله این اقدامات می توان به موارد ذیل اشاره نمود: علی رغم اعطای اختیارات وسیعی که اصل ۴۴ قانون اساسی به دولت بخشیده بود و با ایجاد انحصار گرایی محض در عرصه صنایع مادر، مانع ورود بخش خصوصی به صنعت می گردید، با آغاز رویکرد خصوصی سازی^۵ و تغییر تفکر وابستگی کامل به دولتمردان از سال ۱۳۷۰ شمسی، تصویب قانون برنامه اول توسعه در سال ۱۳۶۸ و همچنین قانون اجرای سیاست های کلی اصل ۴۴ قانون اساسی مصوب بهمن ماه ۱۳۸۶ موضوع انحصار تجارت خارجی به دولت آن گونه که سابقاً جاری بود وجود نداشته و ورود بازیگران بخش خصوصی به عرصه تجارت تسهیل شده است، هرچند این تحول در برابر آنچه در کشور های دارای اقتصاد آزاد رقم چشمگیری به نظر نمی رسد. برخلاف محدودیتی که در اصل ۸۱ قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران مقرر شده است: «دادن امتیاز تشکیل شرکتها و مؤسسات در امور تجاری و صنعتی و کشاورزی و معادن و خدمات به خارجیان مطلقاً ممنوع است»؛ مطابق استفساریه ای که توسط نخست وزیر وقت در تاریخ ۱۳۶۰ به شورای محترم نگهبان واصل گردید، بر اساس نظر شورا «شرکت های خارجی که با دستگاه های دولتی ایران قرارداد قانونی منعقد نموده اند می توانند جهت انجام امور قانونی خود در حدود قرارداد های منعقد اقدام به ثبت شعب نمایند...»، وجود این استفساریه که به همت مرحوم دکتر رجایی دریافت شده است راهکاری است که مصائب حضور و سرمایه گذاری اشخاص در ایران را تا حدودی مرتفع می نماید. علی رغم ممنوعیت های ماده ۳۵ قانون تاسیس بیمه مرکزی ایران و بیمه گری که حضور شرکت های بیمه خارجی در ایران و محدودیت انتقال سهام شرکت های بیمه ایرانی به شرکت های مزبور صرفاً تا سقف ۲۰ درصد سهام مربوطه ممکن خواهد بود و امکان بیش از آن که موکول به پیشنهاد بیمه مرکزی ایران و تایید شورای عالی

1. Transparency International (Since 1993)
2. Memorandum of the Foreign Trade Regime (MFTR)
3. Financial Action Task Force (FATF)
4. Accessions in progress
5. Privatization Flow

تا سقف ۲۰ درصد سهام مربوطه ممکن خواهد بود و امکان بیش از آن که موکول به پیشنهاد بیمه مرکزی ایران و تایید شورای عالی بیمه و تصویب هیئت وزیران می باشد ، مطابق تبصره ماده فوق «انتقال سهام موسسات بیمه ایرانی به دولتهای خارجی یا انتقال بیش از ۴۹ درصد سهام آنها به اشخاص حقیقی یا حقوقی خارجی مطلقاً ممنوع است» ، حضور این تبصره نشانگر این است که منظور از عبارت "بیش از آن" در صورت ماده مزبور با توجه به تبصره آن تا سقف ۴۹ درصد خواهد بود و مقدار بیش از آن مطلقاً غیر مجاز اعلام شده است که خود درصد مناسبی جهت سرمایه گذاری شرکت های بیمه خارجی در ایران خواهد بود. از دیگر اصلاحات صورت گرفته در نظام حقوقی کنونی می توان به ماده ۲۲ قانون احکام دائمی برنامه های توسعه کشور مصوب فروردین ماه ۱۳۹۶ اشاره نمود : «متن زیر به ماده ۶۶ قانون امور گمرکی مصوب ۲۲ آبان ۱۳۹۰ الحاق می گردد : برقراری موانع غیر تعرفه ای و غیر فنی برای واردات به جز در مواردی که رعایت موازین شرع اقتضاء می کند ، ممنوع است...» ، همچنین با عدم تمدید ماده ۱۶ قانون حداکثر استفاده از توان تولیدی و خدماتی کشور و حمایت از کالای ایرانی^۱ مصوب اردیبهشت ۱۳۹۸ در برنامه پنجساله هفتم توسعه ، دولت دیگر اختیار ممنوع کردن کالاها را به واسطه موارد مشابه تولید داخل نخواهد داشت که خود گام مثبتی در اصلاح نظام صادرات و واردات کشور می باشد. همچنین مطابق اصلاحات صورت گرفته در برنامه چهارم توسعه مصوب ۱۳۸۳ دولت مکلف به هدفمند سازی و ساماندهی یارانه ها و جوایز صادراتی شده بود که با توجه به معافیت های گسترده داخلی و حمایت های مالی که در قالب یارانه به واحد های تولید داخل اعطا می گردد ، راهکار نسبتاً موثری به شمار می آید. یکی از مصوبات مهم هیات وزیران که در راستای موافقتنامه ضد دامپینگ WTO به همت دولت یازدهم در تاریخ ۲۴ اردیبهشت ۱۳۹۶ تصویب شده است " تصویب نامه در خصوص اقدامات ضد قیمت شکنی (دامپینگ) به منظور مقابله با اثرات منفی واردات کالاهایی که به کمتر از ارزش عادی آنها قیمت گذاری شده اند" می باشد که مطابق ماده ۲ این تصویب نامه کار گروهی مرکب از نمایندگان وزارتخانه های صنعت ، معدن و تجارت ، امور اقتصادی و دارایی ، جهاد کشاورزی ، سازمان برنامه و بودجه کشور و سایر دستگاه های اجرایی ذی ربط حسب مورد (با حق رأی) مسئول بررسی قیمت نهایی کالا های وارداتی با نمونه های تولید داخل و کشف لطمه^۲ به تولید کنندگان داخلی خواهد بود که خود این تصویب نامه با اقدامی مثبت در رفع ناترازی های بازار واردات در رقابت با کالا های تولید داخل می تواند در مذاکرات پیش روی ایران در مسیر عضویت در سازمان تجارت جهانی موثر واقع شود.

۱. ماده ۱۶ قانون حداکثر استفاده از توان تولیدی و خدماتی کشور و حمایت از کالای ایرانی مصوب ۱۳۹۸/۲/۱۵ مقرر می دارد : « وزارت صنعت، معدن و تجارت موظف است ثبت سفارش کالاهای مصرفی و مصرفی بادوام خارجی دارای مشابه ایرانی را که با کیفیت مناسب و به میزان کافی تولید شده باشد تا پایان مدت قانون برنامه پنجساله ششم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران ممنوع نموده و یا براساس ماده (۲۲) قانون احکام دائمی برنامه های توسعه کشور از موانع تعرفه ای و فنی جهت مدیریت واردات استفاده کند».

۲. مطابق بند (د) ماده ۱ تصویب نامه هیات وزیران مصوب ۱۳۹۶/۲/۲۴ لطمه در معنای ذیل به کار می رود : «در تحقیقات ضد قیمت شکنی و ضد یارانه ای ، وارد شدن زیان قابل ملاحظه به تولیدکنندگان داخلی است که چگونگی تشخیص بروز آن مطابق ماده (۶) این تصویب نامه ، خواهد بود» و بر اساس مفاد بند ۶ اعلام شده در بند مزبور تشخیص لطمه مطابق ۵ بند مصرح در این ماده و توسط کار گروه تحقیق صورت می گیرد.

بحث و نتیجه گیری

از بدو تاسیس سازمان تجارت جهانی در تاریخ ۱۹۹۵ میلادی تا کنون ، بسیاری از کشور های جهان با درک ضرورت الحاق به این صحنه گردان مهم در عرصه تجارت بین الملل و بهره مندی از مزایای انکار ناشدنی آن در گسترش صادرات و واردات و ورود به بازار های کلان اقتصاد آزاد جهانی ، ضمن مرتفع سازی موانع موجود در نظام تقنینی خود سعی در تسهیل روند عضویت در سازمان تجارت جهانی نموده اند ؛ جمهوری اسلامی ایران نیز با گذر از ادوار مختلف تاریخی شاهد بروز رویکرد های گوناگون در تعامل با سایر کشور ها و گشایش درب های تجارت آزاد به روی ثروت های عظیم داخلی و متخصصان حوزه تجارت فرا منطقه ای بوده است. در سیاست فعلی دولتمردان ، دو رویکرد غالب در مقوله پیوستن ایران به سازمان تجارت جهانی و ضرورت ورود به دوره آزادی تجاری وجود دارد ، رویکرد اول ضمن اعلام عدم آمادگی داخلی و سیاست های بین المللی دیپلماسی خود بسنده پروژه الحاق را طرحی غیر عملی و بدون نتیجه می داند و با استفاده از مذاکرات دو جانبه ، تجارت ترجیحی را به عنوان جایگزین فعلی الحاق ایران به سازمان تجارت جهانی معرفی می نماید ؛ در همین حال رویکرد دوم در نگاهی متقابل تنها راه دستیابی به توسعه پایدار در نظم اقتصادی کنونی و تعامل موثر با بازار های کلان تجاری را در موفقیت پروژه الحاق و عضویت ایران در سازمان تجارت جهانی به عنوان قوای حاکم در رفع تبعیض و تضمین آزادی تجاری میان کشور های عضو می بیند و با اندیشه ارائه راهکار های موثر حقوقی و اقتصادی آرمان خود را الحاق به سازمان مزبور و فراتر از آن استفاده تام از منابع داخلی و رقابت منصفانه در بازار های بین المللی بدون تبعیض اعلام می نماید. امعان نظر در مقررات موجود در نظم حقوقی کنونی و اقتصاد منزوی فعلی موید این نکته است که بسیاری از مصوبات مجلس شورای اسلامی در نظام تقنینی کشور با اصول و موافقتنامه های الزامی سازمان تجارت جهانی در تعارض می باشند و شرط سازمان جهت عضویت هر یک از کشور های متقاضی ، اصلاح موانع موجود و استقرار رویه های سازگار با اصول فکری گات ۱۹۹۴ ، به تبع آن سازمان تجارت جهانی و تفاهم نامه های مربوطه می باشد. تدقیق در موانع موجود در سیستم حقوقی ایران موجب می شود چند راهکار موثر جهت رفع موانع حاضر و تسریع در امر مذاکرات با کشور های عمده تجاری پیش بینی شده و بیان گردد ، از جمله این راهکار ها می توان به موارد ذیل اشاره نمود : بازنگری در قانون اساسی ، حکم حکومتی مقام رهبری ، ارجاع امر به مجمع تشخیص مصلحت نظام ، اصلاح قوانین عادی متعارض با اصول سازمان تجارت جهانی ، تشکیل موسسه تخصصی و مشورتی ویژه ، تحصیل تجارب موفق سایر کشور ها در الحاق به WTO که حداقل چند راهکار موثر پیشنهادی توسط نویسندگان این نوشتار بوده و ضمن بررسی های بیشتر می توان راهکار های دیگری را نیز به این مجموعه افزود.

منابع

- آقا مهدوی، اصغر، نگاهی دیگر به قاعده لا ضرر، فصلنامه تخصصی پژوهشنامه فقهی، شماره دوم، بهار و تابستان ۱۳۹۴
- احمد بن حسین بن علی بیهقی نیشابوری، ۱۴۱۹ق، السنن الکبری، دارالفکر، لبنان
- ایروانی، محمد جواد، ۱۳۸۱، سازمان تجارت جهانی، تجارت در آینده: درآمدی بر سازمان تجارت جهانی، چاپ اول، تهران، موسسه مطالعات و پژوهش های بازرگانی
- بهادری جهرمی، علی، فتاحی زفرقندی، علی، بررسی ابهامات صلاحیت مجلس شورای اسلامی در تصویب موافقت نامه های بین المللی با نگاهی به نظر های شورای نگهبان، دو فصلنامه دانش حقوق عمومی، سال چهارم، شماره ۱۲، پاییز و زمستان ۱۳۹۴
- پاسبان، محمد رضا، جواندل، سعید، حیدریان اله آباد، علی، ابعاد حقوقی الحاق ایران به سازمان جهانی تجارت در زمینه مقررات صادرات و واردات، فصلنامه پژوهش های حقوق خصوصی، سال ششم، شماره ۲۱، زمستان ۱۳۹۶
- پژوهشکده شورای نگهبان، ۱۳۹۲، ماهیت حقوقی برنامه اقدام مشترک ژنو، تهران
- پیلتن، فرزاد، رژیم حقوقی حل و فصل اختلافات در سازمان جهانی تجارت، دانشنامه حقوق و سیاست، شماره ۱۷، بهار و تابستان ۱۳۹۱
- جلالی، محمد، حسونند، محمد، سلمانی سینی، مرضیه، تحولات دادرسی اساسی فرانسه در جریان اصلاحات سال ۲۰۰۸ قانون اساسی، نشریه حقوق اساسی، دوره یازدهم، شماره ۲۱، شهریور ۱۳۹۳
- حمید، کامل، حل و فصل اختلافات تجاری بر مبنای رویه داوری سازمان جهانی تجارت WTO، فصلنامه علمی-حقوقی قانون یار، دوره سوم شماره ۱۱، پاییز ۱۳۹۸
- خمینی، سید روح الله، ۱۳۷۸، صحیفه امام، تهران، موسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی (ره)، ج ۲۱
- رضایی، علی، تبیین شرط توانا سازی در سازمان تجارت جهانی، فصلنامه مطالعات حقوق خصوصی، دوره چهل و هفتم، شماره ۳، پاییز ۱۳۹۶
- ریسونی، احمد، ۱۳۷۶، اهداف دین از نگاه شابطی، ترجمه سید حسن اسلامی و سید محمد علی احمدی ابهری، قم، انتشارات دفتر تبلیغات اسلامی
- زنجانی اسماعیل پور، نازنین، موانع قانونی موثر بر عضویت ایران در سازمان تجارت جهانی، واکاوی اصلاحات صورت گرفته در نظم حقوقی کنونی، نوزدهمین کنفرانس بین المللی مطالعات حقوقی و قضایی، گرجستان، پاییز ۱۴۰۳
- شیروی، عبدالحسین، ۱۳۹۱، حقوق تجارت بین الملل، چاپ چهارم، تهران، سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاه ها (سمت) مرکز تحقیق و توسعه علوم انسانی
- ضیایی بیگدلی، صادق، صلحی، احسان، موانع فنی تجارت خارجی در ایران در پرتو حقوق سازمان تجارت جهانی، فصلنامه پژوهش حقوق عمومی، دوره بیست و یکم، شماره ۶۶، بهار ۱۳۹۹
- طاهری، حبیب الله، ۱۳۸۷، قواعد فقه، قم، جامعه مدرسین حوزه علمیه، دفتر انتشارات اسلامی، چاپ دوم، ج ۱
- فاخری، مهدی، بی تا، سازمان جهانی تجارت و سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران، تهران، دفتر مطالعات سیاسی و بین المللی وزارت امور خارجه
- کمالی اردکانی، مسعود، فرآیند الحاق چین به سازمان تجارت جهانی، فصلنامه سازمان های بین المللی، سال چهارم، شماره ۴، زمستان ۱۴۰۰
- کیانمهر، اصغر، تاثیر الحاق ایران به سازمان تجارت جهانی و اثرات آن بر صنعت بیمه، همایش ملی مطالعات و پژوهش های علوم انسانی، ۱۳۹۷
- محمودی جانکی، فیروز، ۱۳۸۶، مبانی، اصول و شیوه های جرم انگاری، تهران، دانشکده حقوق و علوم سیاسی دانشگاه تهران مجیدی، محمد رضا، بلباسی، میثم، بررسی تطبیقی بازنگری در قانون اساسی مشروطیت و جمهوری اسلامی؛ امکان یا امتناع
- بازنگری در برخی از اصول قانون اساسی مصوب ۱۳۶۸، فصلنامه پژوهش های انقلاب اسلامی، انجمن علمی انقلاب اسلامی ایران، سال هفتم، شماره ۲۷، زمستان ۱۳۹۷
- محقق داماد، سید مصطفی، ۱۳۹۵، قواعد فقه: بخش مدنی (مالکیت و مسئولیت)، تهران، مرکز نشر علوم اسلامی
- ملائکه پور شوشتری، سید محمد حسن، حمید، کامل، موانع حقوقی الحاق ایران به سازمان تجارت جهانی، فصلنامه دانش و پژوهش حقوقی، ۱۳۹۷
- ملکوتیان، مصطفی، بابا پور، محمد مهدی، بازنگری قانون اساسی، تاریخچه، ضرورت ها و فرآیند شکل گیری تا قانون مندی، فصلنامه سیاست، مجله دانشکده حقوق و علوم سیاسی، سال چهل و یکم، شماره ۳، پاییز ۱۳۹۰

موسوی دهموردی، سید محمد، بزرگی، وحید، راهبرد توسعه ملی و الحاق جمهوری اسلامی ایران به سازمان جهانی تجارت، فصلنامه سیاست های راهبردی و کلان، سال پنجم، شماره ۱۷، ۱۳۹۶

ناظمی، ناز آفرین، عضویت کشور های در حال توسعه در سازمان تجارت جهانی : مزایا و چالش ها، مجله علمی فقه، حقوق و علوم جزا، سال چهارم، شماره ۱۳، پاییز ۱۳۹۸

یوسف زاده، حسینعلی، خوانشی انتقادی از انگاره تعارض قاعده (لا ضرر) با مقاومت اسلامی از نگاه قرآن کریم، فصلنامه علمی - پژوهشی حکومت اسلامی، سال بیست و پنجم، شماره ۳، بهمن ۱۳۹۹

Agreement on Subsidies and Countervailing Measures (SCM Agreement)

Agreement Establishing the World Trade Organization (WTO)

Anti-Dumping Agreement

Demaret, Paul, the Metamorphoses of the GATT: from the Havana Charter to the World Trade Organization, 34.

Columbia Journal of Transitional Law, 1995, P. 140

Dillon, Thomas, the World Trade Organization: A New Legal Order for World trade? 1995, 16 Michigan Journal of International Law, P 352

Dollez (B.), (1998), Institutions Politiques, Paris, Lites, Coll. «Objectif Droit»

Fabbrini Federico, Kelsen in Paris: France's Constitutional Reform and The Introduction of a Posteriori Constitutional Review of Legislation, GermanLawJournal, Vol 09 NO.10,2008, P 3008

General Agreement of Tariffs and Trade (GATT)

Gong Baihua, Shanghai's WTO Affairs Consultation Center: Working Together to take Advantage of WTO Membership in Managing the Challenges of WTO Participation. Edited by Peter Gallagher, Et.al., 1st ed Cambridge: Cambridge University Press for The World Trade Organization, 2005

Kamil, I. (2003). Intellectual property - A power tool for economic growth. Geneva: WIPO

Understanding on Rules and Procedures for Governing the Settlement of Disputes

www.curtis.com

www.wto.org

Effective legal solutions to remove obstacles and accelerating the process of joining Iran to the World Trade Organization

Nazanin Zanjani Esmaeil Pour

Master's student in private law, Imam Reza International University, Mashhad

Abstract

The advantages of achieving free trade, abolishing all trade discriminations, booming exports and imports, settling commercial disputes between governments through a written dispute settlement system and globalization have encouraged the countries of the world to become members of the World Trade Organization for years. After passing through different historical periods and experiencing trade restrictions for many years, the country of Iran has understood more and more the necessity of joining the said organization and benefiting from the undeniable benefits of being among major trading countries and fair competition. Opinions in the legislative system of the country confirm the existence of conflicting obstacles in the regulations and policies adopted by various governments with the principles of the World Trade Organization. According to the statutes of this organization, the membership of the applicant countries will be possible only through the acceptance of all existing agreements and the removal of internal obstacles. Undoubtedly, Iran's membership in the aforementioned organization will not be possible without effective measures to amend regulations that conflict with the fundamental principles of the World Trade Organization. Scrutiny in the opinions of Iranian politicians confirms the existence of at least two approaches regarding Iran's accession to the above-mentioned organization. The first approach, while announcing Iran's lack of readiness for membership, introduced preferential trade as an alternative to the accession project, and the second approach, with an idealistic view, considers removing the legal obstacles in the current legal system as a practical solution for accession. The current research, which was collected by the library method and based on data description and analysis, while accepting the second approach, by dividing the legal obstacles and using the existing capacities, effective solutions to remove the obstacles and accelerate the process of Iran's membership in the organization. It introduces world trade.

Keywords: “World Trade Organization”. “legal obstacles to Iran's membership”. “effective solutions for accession”. “reforms”